

GRUNDLOVEN PÅ LET DANSK

GRUNDLOVSDEBATTEN

GRUNDLOVEN PÅ LET DANSK

Grundloven til debat

Af Ivar Hansen, Folketingets formand

Mange har sagt, at den danske grundlov er svær at læse. Den blev senest ændret i 1953 – men mere end halvdelen af teksten er en ordret gengivelse af Junigrundloven fra 1849, så mange begreber kan i dag være vanskelige at forstå.

Folketinget har derfor besluttet at udgive denne kommenterede udgave af grundloven, så alle får mulighed for at deltage i den folkelige og politiske debat om grundloven som det fælles fundament for vort demokrati.

Der er mange emner at tage fat på: Er der paragraffer, der er forældede, er grundloven sprogligt til at forstå, eller er der nye værdier – aspekter – i vort samfund, der bør ind i en ny grundlov?

Jeg opfordrer alle til at deltage i debatten.

Danmarks Riges Grundlov

Forord af Ebbe Kløvedal Reich

Hvad skal vi egentlig med en grundlov? Den er ikke nødvendig. Man behøver ikke en grundlov for at kunne kalde sig et demokratisk samfund. England har f.eks. altid kunnet klare sig uden.

Det betyder naturligvis ikke, at det, der står i den danske grundlov, ikke er vigtigt. Men det behøvede ikke at stå samlet i en særlig fornem "overlov", der står over alle andre love og er meget sværere at ændre. På mange måder ville det være mere praktisk, hvis grundlovens 89 paragraffer var spredt ud i en række almindelige love. De ville være lettere at forny, efterhånden som samfundet ændrer sig.

Hvorfor gør vi så ikke det?

Fordi grundloven er symbolet for den højtidelige pagt, vi har indgået med hinanden for at garantere folkestyret, også for fremtidige generationer. Og det er umuligt at forestille sig, at vi danskere frivilligt vil afskaffe den. Ligesom Dannebrog er det vigtigste symbol på vores danskhed, er grundloven

det vigtigste symbol på vores demokratiske sindelag.

Vi er stolte af vores grundlov – og vi er især stolte af den måde, vi fik den på i 1849.

Hvert år den 5. juni holder vi en fest for den. Den dag plejer vi at minde hinanden om, at den demokratiske revolution i Danmark var så fredelig, at den dårligt nok kan kaldes en revolution. Modsat i så mange andre af verdens nationer.

Det er dog kun en halv sandhed. I København, hvor grundloven blev skrevet, var der ganske vist fred og ro og sammenhold. Men i Slesvig-Holsten og i det sydlige Jylland var der krig. De tyske slesvig-holstenere havde rejst sig i oprør mod den enevældige danske stat. De ville have demokrati, og de ville befries fra det danske herredømme.

Uden det oprør – og uden det nationale sammenhold mellem høj og lav, som det skabte blandt danskerne – var Danmark næppe blevet demokratisk så hurtigt og smertefrit, som det skete.

Kongeloven af 1665 var det enevældige Danmarks grundlov. Den var så absolutistisk, som det overhovedet kan tænkes. Den slog fast, at den danske konge var indsat af Gud selv og derfor skulle bestemme alting. Denne primitive styreform havde i lang tid ført landet fra krise til krise. Men de danske enevældige konger havde heldigvis udøvet deres almagt på en ret human måde. Derfor hadede danskerne ikke deres konge, og de ønskede ikke at afskaffe monarkiet sammen med enevælden.

Resultatet blev en grundlov, hvor kongemagten stadig spiller hovedrollen. Men under den klare forudsætning, at magten ikke bliver brugt. Kongen/dronningen er "ansvarsfri". Han/hun sidder først og fremmest på tronen for at forhindre, at andre sætter sig på den og afskaffer demokratiet. Magten udøves af den regering og det folketings, som ifølge grundloven står til ansvar over for vælgerbefolkningen.

For udenforstående kan den konstruktion forekomme tvetydig eller hyklerisk. Men den afspejler et behov hos danskerne for

både at holde fast i historien og at leve helt i nutiden.

Ligesom grundloven i sig selv gør det. Den udmærker sig ved at være kortere og lettere at forstå end de fleste andre grundlove. Men den bærer også præg af, at de fleste af dens paragraffer er skrevet for mere end 150 år siden. På den måde er den gammeldags. Men de frihedsrettigheder og demokratiske principper, grundloven fastslår, er lige så aktuelle nu som dengang.

Grundloven er kun blevet fornyet tre gange, siden den blev vedtaget (i 1866, 1915 og 1953). Hver gang er det meste af den gamle tekst blevet stående. Fornyelsen i 1915 er den vigtigste. Faktisk var det først i 1915, at Danmark blev et rigtigt folkestyre. Indtil da var det under halvdelen af danskerne, der havde stemmeret og dermed ansvar for demokratiet. I 1915 kom kvinder og tjenestefolk også med.

Det er nu 48 år siden, danskerne sidst vedtog en ændring af grundloven. Verden har jo ændret sig meget siden. Ikke mindst ser Europa i dag helt anderledes ud end dengang.

Derfor hører man stadig oftere, at tiden må være kommet til at vedtage en ny grundlov, der kan bruges i den nye virkelighed. Men det er en langvarig og besværlig affære (som man kan se i § 89). Først og fremmest skal et flertal og mindst 40 procent af samtlige danske stemmeberettigede blive enige om at stemme ja.

Det er måske svært af forestille sig, hvordan det skulle ske. Men hvis det er helt umuligt at forestille sig, betyder det jo, at det folk, som er forudsætningen for folkestyret, er forstummet. Derfor er grundloven i denne tid meget vigtig læsning for alle demokratiske danskere.

Indholdsfortegnelse

11	Kapitel I	Regeringsformen
14	Kapitel II	Kongehuset
18	Kapitel III	Regeringen
30	Kapitel IV	Valg til Folketinget
38	Kapitel V	Folketingets arbejde
60	Kapitel VI	Domstolene
68	Kapitel VII	Folkekirken
72	Kapitel VIII	Borgernes rettigheder
89	Kapitel IX	Færøerne, Grønland og Island
92	Kapitel X	Ændring af grundloven
95	Kapitel XI	Grundlovens ikrafttræden

Kapitel I

Kapitel I handler især om, hvordan landet skal regeres.

§ 1

Denne grundlov gælder for alle dele af Danmarks Rige.

§ 1

Grundloven gælder for Danmark, Færøerne og Grønland.

§ 2

Regeringsformen er indskrænket-monarkisk. Kongemagten nedarves til mænd og kvinder efter de i tronfølgeloven af 27. marts 1953 fastsatte regler.

§ 2

Danmark regeres af en monark. Det vil sige en konge eller en dronning. I øjeblikket er monarken dronning Margrethe den Anden. Hun overtog tronen i 1972, da hendes far, kong Frederik den Niende, døde. Selv om dronningen er regent, har hun ikke nogen selvstændig magt. Landet styres af en

regering, som Folketinget har accepteret. Både mænd og kvinder kan arve kongemagten. Tronfølgeloven beskriver reglerne for, hvem der kan arve titlen, når kongen eller dronningen dør eller går af. Loven er fra den 27. marts 1953. Da fik kvinder arveret til tronen. En søn arver dog altid forud for en datter.

Tronfølgeloven har samme status som grundloven. Derfor kan Folketinget f.eks. ikke bare afskaffe monarkiet. Det ville være i strid med grundloven.

§ 3

Den lovgivende magt er hos kongen og Folketinget i forening. Den udøvende magt er hos kongen. Den dømmende magt er hos domstolene.

§ 3

Ifølge grundloven har dronningen og Folketinget i fællesskab magten til at lovgive. Men helt sådan er det ikke i virkeligheden. I praksis er det nemlig regeringen og Folketinget, som bestemmer lovene.

Dronningen skriver dem blot under. Dronningen skal føre lovene ud i livet – hun har den udøvende magt. I dag betyder det blot, at hun rent formelt udnævner ministrene i en regering. Dronningen har ingen indflydelse på, hvem der skal være ministre. Det bestemmer statsministeren. Hun har heller ingen indflydelse på, hvilke partier der skal danne regering. Det handler §§ 12, 13, 14 og 15 blandt andet om. Domstolene har magten til at dømme. De afgør, om folk har overtrådt landets love og skal straffes. Og de tager stilling i sager, hvor borgere har indbyrdes konflikter. Domstolene afgør også, om ministerier og kommuner har overtrådt lovene, og om lovene overholder grundloven.

§ 4

Den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten.

§ 4

Den danske folkekirke er kristen. Den bygger på evangelierne i Biblen og den tyske præst Martin Luthers lære. Kirkeretningen kaldes for protestantisk.

Folkekirken er en statskirke, og staten har pligt til bl.a. at støtte kirken økonomisk. Staten kan også støtte andre trosretninger, f.eks. ved at låne bygninger ud til dem eller give tilskud til undervisning. Men det er ikke en pligt.

Kapitel II

Kapitel II handler især om kongehuset.

§ 5

Kongen kan ikke uden Folketingets samtykke være regent i andre lande.

§ 5

Dronningen kan ikke uden videre blive regent i et andet land. Det skal Folketinget først give tilladelse til.

§ 6

Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske kirke.

§ 6

Dronningen kan ikke selv bestemme, hvilken trosretning hun vil tilhøre. Hun skal tilhøre den evangelisk-lutherske kirke. Men hun behøver ikke nødvendigvis at være medlem af den danske folkekirke.

§ 7

Kongen er myndig, når han har fyldt sit 18. år. Det samme gælder tronfølgeren.

§ 7

At blive myndig betyder, at man bestemmer over sig selv og kan indgå bindende aftaler, f.eks. om køb. Denne paragraf fortæller, at en konge er myndig, når han er fyldt 18 år. Det kan virke lidt underligt i dag, hvor alle er myndige, når de fylder 18 år. Men sådan var det ikke i 1953, da grundloven sidst blev ændret. Da blev almindelige mennesker først myndige, når de var fyldt 21 år.

§ 8

Forinden kongen tiltræder regeringen, afgiver han skriftligt i statsrådet en højtidelig forsikring om ubrødeligt at ville holde grundloven. Af forsikringsakten udstedes tvende ligelydende originaler, af hvilke den ene overgives Folketinget for at opbevares i sammes arkiv, den anden nedlægges i Rigsarkivet. Kan kongen som følge af fraværelse eller af andre grunde ikke umiddelbart ved tronskiftet afgive denne forsikring, føres regeringen, indtil dette sker, af statsrådet, medmindre anderledes ved lov bestemmes. Har kongen allerede som tronfølger afgivet

denne forsikring, tiltræder han umiddelbart ved tronskiftet regeringen.

§ 8

Dronningen skal love, at hun vil overholde grundloven. Det sker ved, at hun underskriver en erklæring i statsrådet. Det kaldes de møder, som dronningen holder med regeringen.

Erklæringen skal gemmes i to eksemplarer. Det ene bliver gemt i Folketingets arkiv. Det andet gemmes i Rigsarkivet.

Rigsarkivet er statens arkiv, hvor alle vigtige dokumenter opbevares.

§ 9

Bestemmelser angående regeringens førelse i tilfælde af kongens umyndighed, sygdom eller fraværelse fastsættes ved lov. Er der ved tronledighed ingen tronfølger, vælger Folketinget en konge og fastsætter den fremtidige arvefølge.

§ 9

Folketinget har vedtaget en lov, der bestemmer, hvem der skal regere, hvis dronningen er umyndig eller forhindret i at være til stede. I praksis betyder det, at dronningen har en vikar, der træder til, når hun f.eks. er syg, ude at rejse eller på ferie. Hvis tronfølgeren er myndig, er han automatisk stedfortræder. Hvis tronfølgeren ikke er myndig (eller hvis han er forhindret), udpeger Folketinget en rigsforstander. Indtil kronprins Frederik fyldte 18 år, var dronning Margrethes mor og søster på skift stedfortræder for dronningen.

Hvis der ikke er nogen arvinger til tronen, skal Folketinget vælge en konge og fastsætte den arvefølge, som skal gælde i fremtiden.

§ 10

Stk. 1. Statens ydelse til kongen bestemmes for hans regeringstid ved lov. Ved denne fastsættes tillige, hvilke slotte og andre statsejendele der skal overlades kongen til brug.

Stk. 2. Statsydelsen kan ikke behæftes med gæld.

§ 10

Stk. 1. Folketinget bestemmer, hvor mange penge kongen eller dronningen skal have om året. Pengene kaldes for apanage. I øjeblikket får dronningen 51,5 millioner kr. om året, hvoraf de 5,2 millioner kr. går til prins Henrik. De øvrige medlemmer af kongehuset får i alt 15,8 millioner kr. (Tallene stammer fra finanslovforslaget for 2001.) Folketinget bestemmer også, hvilke slotte og anden statsejendom dronningen må bruge. Anden ejendom er f.eks. kongeskibet "Dannebrog", som dronningen har fået lov til at råde over. Skibet ejes ellers af staten.

Stk. 2. Dronningen kan ikke belåne apanagen.

§ 11

For medlemmer af det kongelige hus kan der bestemmes årpenge ved lov. Årpengene kan ikke uden Folketingets samtykke nydes uden for riget.

§ 11

Flere medlemmer af den kongelige familie får et årligt beløb af staten. Det kaldes for årpenge.

De kongelige kan ikke flytte til udlandet og modtage årpenge dér, medmindre de først får tilladelse af Folketinget.

Kapitel III

Kapitel tre handler om kongen og ministrene. Her slås det fast, at kongens magt er indskrænket. Landet ledes af en regering, der er accepteret af Folketinget.

§ 12

Kongen har med de i denne grundlov fastsatte indskrænkninger den højeste myndighed over alle rigets anliggender og udøver den gennem ministrene.

§ 12

Det lyder næsten, som om dronningen bestemmer alt. Men i virkeligheden er det ikke sådan, for grundloven indeholder store begrænsninger for, hvad hun kan bestemme. Dronningen udøver sin magt gennem ministre i en regering; hun bestemmer ikke ret meget alene.

Det står beskrevet i §§ 13 og 14.

§ 13

Kongen er ansvarsfri; hans person er fredhellig. Ministrene er ansvarlige for regeringens førelse; deres ansvarlighed bestemmes nærmere ved lov.

§ 13

Dronningen har en ganske særlig retsstilling. Hun kan ikke drages til ansvar. Hun skal godt nok overholde landets love, men hun kan ikke anklages og dømmes af domstolene. Til gengæld har dronningen heller ikke nogen magt. Det er nemlig ministrene, der har ansvaret for det, regeringen laver. Ministrenes ansvar er bestemt nærmere i en særlig lov, der hedder ministeransvarlighedsloven. Den er fra 1964.

§ 14

Kongen udnævner og afskediger statsministeren og de øvrige ministre. Han bestemmer deres antal og forretningernes fordeling imellem dem. Kongens underskrift under de lovgivningen og regeringen vedkommende beslutninger giver disse gyldighed, når den

er ledsaget af en eller flere ministres underskrift. Enhver minister, som har underskrevet, er ansvarlig for beslutningen.

§ 14

Grundloven giver dronningen magt til at udnævne statsministeren og de øvrige ministre. Hun kan også bestemme, hvor mange ministre der skal være, og hvad de skal lave. Desuden kan hun afskedige dem igen. Sådan fungerer det imidlertid ikke i dag. Dronningen har ingen reel indflydelse på, hvem der skal være ministre, eller hvem der skal fyres. Dronningen udnævner de ministre, som statsministeren anbefaler. Når der skal udpeges en ny statsminister, finder statsministeren og dronningen ud af, hvilken politiker der kan samle et flertal blandt Folketingets medlemmer. Derefter udnævner hun den person til ny statsminister. Dronningen skal skrive under på alle love og vigtige beslutninger fra regeringen. Men lovene og beslutningerne gælder kun, når én eller flere ministre også har skrevet under.

Dronningen er ikke ansvarlig for de love og beslutninger, hun skriver under på. Det er ministrene til gengæld. Hvis en minister skriver under, står han til ansvar over for Folketinget og Rigsretten.

§ 15

Stk. 1. Ingen minister kan forblive i sit embede, efter at Folketinget har udtalt sin mistillid til ham.

Stk. 2. Udtaler Folketinget sin mistillid til statsministeren, skal denne begære ministeriets afsked, medmindre nyvalg udskrives. Et ministerium, som har fået et mistillidsvotum, eller som har begæret sin afsked, fungerer, indtil et nyt ministerium er udnævnt. Fungerende ministre kan i deres embede kun foretage sig, hvad der er fornødent til embedsforretningernes uforstyrrede førelse.

§ 15

Stk. 1. Hvis et flertal i Folketinget ikke længere har tillid til en minister, skal ministeren træde tilbage. Det sker ved en

afstemning i Folketinget, hvor folketingsmedlemmerne stemmer om et såkaldt mistillidsvotum.

Stk. 2. Hvis Folketinget udtrykker mistillid til statsministeren, skal regeringen gå af eller udskrive nyvalg. Den “gamle” regering fungerer, indtil der er fundet en ny. Men ministrene må i den periode kun tage sig af de praktiske ting, der er nødvendige for, at ministerierne og den offentlige forvaltning kan køre videre. Ikke andet.

§ 16

Ministre kan af kongen eller Folketinget tiltales for deres embedsførelse. Rigsretten påkender de mod ministre for deres embedsførelse anlagte sager.

§ 16

En minister er ansvarlig for måden at styre sit ministerium på. Hvis han f.eks. forsømmer sit arbejde eller mistænkes for at gøre noget ulovligt, kan Folketinget kræve, at han skal stilles for en særlig domstol. Den

hedder Rigsretten og er beskrevet i § 59. Rigsretten afgør, om ministeren er skyldig. Ifølge lovens ordlyd kan dronningen også kræve ministrene tiltalt ved Rigsretten. Men i praksis er det regeringen, som har denne ret.

Siden Rigsretten blev indført i 1849, har der været fem rigsretssager, men kun to ministre er blevet dømt.

I 1910 blev fhv. indenrigsminister Sigurd Berg idømt en bøde for at have forsømt tilsynet med Den Sjællandske Bondestands Sparekasse (Alberti-sagen).

I 1995 blev fhv. justitsminister Erik Ninn-Hansen idømt fire måneders betinget fængsel for at have hindret tamilske flygtninge i at få deres familier til Danmark (Tamil-sagen).

§ 17

Stk. 1. Ministrene i forening udgør statsrådet, hvori tronfølgeren, når han er myndig, tager sæde. Kongen fører forsædet undtagen i det i § 8 nævnte tilfælde og i de tilfælde, hvor lovgivningsmagten i henhold til be-

stemmelsen i § 9 måtte have tillagt statsrådet myndighed til at føre regeringen.

Stk. 2. I statsrådet forhandles alle love og vigtige regeringsforanstaltninger.

§ 17

Stk. 1. Statsrådet består af alle ministrene, dronningen og tronfølgeren, hvis han da er myndig. Dronningen leder møderne i statsrådet. Hvis hun f.eks. er ude at rejse, ledes møderne af hendes stedfortræder – en såkaldt rigsforstander. Disse regler kan man se i §§ 8 og 9.

Stk. 2. Alle love og vigtige beslutninger, som regeringen træffer, skal tages op i statsrådet. Men i praksis træffes beslutningerne af regeringen, ikke af statsrådet.

§ 18

Er kongen forhindret i at holde statsråd, kan han lade sagen forhandle i et ministerråd. Dette består af samtlige ministre under forsæde af statsministeren. Enhver minister

skal da afgive sit votum til protokollen, og beslutning tages efter stemmeflerhed. Statsministeren forelægger den over forhandlingerne førte, af de tilstedeværende ministre underskrevne protokol for kongen, der bestemmer, om han umiddelbart vil bifalde ministerrådets indstilling eller lade sig sagen foredrage i statsrådet.

§ 18

Hvis dronningen er forhindret i at komme til statsråd, kan hun kræve, at ministrene i stedet holder et møde. Det kaldes for et ministerråd og består af alle ministrene. Statsministeren er mødeleder. Bagefter kan dronningen så skrive under på beslutningen. Denne paragraf har ikke længere den store betydning. Faktisk har ingen monark benyttet sig af muligheden siden 1869.

§ 19

Stk. 1. Kongen handler på rigets vegne i mellemfolkelige anliggender. Uden Folketingets samtykke kan han dog ikke foretage

nogen handling, der forøger eller indskrænker rigets område, eller indgå nogen forpligtelse, til hvis opfyldelse Folketingets medvirken er nødvendig, eller som i øvrigt er af større betydning. Ej heller kan kongen uden Folketingets samtykke opsige nogen mellemfolkelig overenskomst, som er indgået med Folketingets samtykke.

Stk. 2. Bortset fra forsvar mod væbnet angreb på riget eller danske styrker kan kongen ikke uden Folketingets samtykke anvende militære magtmidler mod nogen fremmed stat. Foranstaltninger, som kongen måtte træffe i medfør af denne bestemmelse, skal straks forelægges Folketinget. Er Folketinget ikke samlet, skal det uopholdeligt indkaldes til møde.

Stk. 3. Folketinget vælger af sin midte et udenrigspolitisk nævn, med hvilket regeringen rådfører sig forud for enhver beslutning af større udenrigspolitisk rækkevidde. Nærmere regler om Det Udenrigspolitiske Nævn fastsættes ved lov.

§ 19

Dronningen udøver sin magt gennem ministrene. Hun kan ikke stilles til ansvar for, hvad regeringen foretager sig (§§ 12, 13 og 14). Derfor skal ordet “kongen” læses som “regeringen”.

Stk. 1. Det er Folketinget, som lægger hovedlinjerne for landets udenrigspolitik. Alle væsentlige udenrigspolitiske beslutninger skal nemlig godkendes af Folketinget, inden regeringen foretager sig noget. Regeringen kan ikke blot selv bestemme.

Stk. 2. Regeringen kan heller ikke bare beslutte, at dansk militær skal angribe andre lande. Folketinget skal spørges først. Der er dog én undtagelse. Regeringen må godt bruge de danske styrker til forsvar, hvis vi bliver angrebet af et andet land. Men den militære indsats skal straks efter forelægges for Folketinget. Hvis Folketinget ikke er samlet, f.eks. på grund af ferie, skal der straks indkaldes til møde.

Stk. 3. Folketinget skal nedsætte et udvalg, som regeringen skal drøfte større udenrigspolitiske beslutninger med. Det skal ske, før beslutningerne træffes. Udvalget kaldes Det Udenrigspolitiske Nævn.

Medlemmerne af udvalget har tavshedspligt. De må ikke udtale sig om det, de får at vide på møderne.

§ 20

Stk. 1. Beføjelser, som efter denne grundlov tilkommer rigets myndigheder, kan ved lov i nærmere bestemt omfang overlades til mellemfolkelige myndigheder, der er oprettet ved gensidig overenskomst med andre stater til fremme af mellemfolkelig retsorden og samarbejde.

Stk. 2. Til vedtagelse af lovforslag herom kræves et flertal på fem sjettedele af Folketingets medlemmer.

Opnås et sådant flertal ikke, men dog det til vedtagelse af almindelige lovforslag nødvendige flertal, og opretholder regeringen forslaget, forelægges det folketingsvælgerne

til godkendelse eller forkastelse efter de for folkeafstemninger i § 42 fastsatte regler.

§ 20

Stk. 1. Danmark samarbejder med andre lande i organisationer som f.eks. EU. Der kan opstå situationer, hvor det er nødvendigt, at den internationale organisation kan træffe beslutninger, som borgerne i alle landene skal følge. Det giver denne paragraf i grundloven mulighed for. Man kalder det at “afgive suverænitet”.

Der er dog en række betingelser, som skal opfyldes. Først og fremmest skal der vedtages en lov. Den skal fortælle, hvilken magt Danmark afgiver.

Stk. 2. Det er ikke nok, at loven vedtages med et almindeligt flertal i Folketinget. Mindst 150 af Folketingets 179 medlemmer skal stemme ja til lovforslaget. Det svarer til fem sjettedele af Folketingets medlemmer. Når almindelige lovforslag skal vedtages, er det nok, at der er flere stemmer for end imod. Men hvis flertallet for et forslag om

afgivelse af suverænitet er mindre end fem sjettedele, skal det sendes ud til folkeafstemning, for at det kan blive til lov. Reglerne for folkeafstemningen står i § 42. Før Danmark blev medlem af EF i 1973, var det nødvendigt at holde en folkeafstemning efter § 20. Der var godt nok et stort flertal i Folketinget for medlemskabet, idet 141 folketingsmedlemmer stemte ja og 34 stemte nej. Men hermed kom flertallet ikke op på fem sjettedele.

Folkeafstemningen foregik den 2. oktober 1972. Og 56,7 procent stemte ja, mens 32,9 procent stemte nej.

En § 20-lov gælder ikke for evigt. Hvis et flertal i Folketinget ønsker det, kan man opsigte en traktat, der er vedtaget efter § 20. Det vil i teorien sige, at et flertal i Folketinget kan bestemme, at vi skal melde os ud af EU.

§ 21

Kongen kan for Folketinget lade fremsætte forslag til love og andre beslutninger.

§ 21

Regeringen kan foreslå love og stille forslag om andre beslutninger, som Folketinget skal tage stilling til. Faktisk har alle medlemmer i Folketinget ret til at foreslå love og stille forslag. De kaldes for private forslag og omtales i grundlovens § 41, stk. 1.

I praksis fungerer det lidt anderledes. Langt de fleste lovforslag kommer fra regeringen. Ligesom det er regeringen, der kommer med næsten alle de lovforslag, som bliver vedtaget. Det hænger sammen med, at regeringen kan få hjælp i de forskellige ministerier. Her har man eksperter til at udarbejde de enkelte lovforslag.

§ 22

Et af Folketinget vedtaget lovforslag får lovskraft, når det senest 30 dage efter den endelige vedtagelse stadfæstes af kongen. Kongen befaler lovens kundgørelse og drager omsorg for dens fuldbyrdelse.

§ 22

Dronningen stadfæster en lov ved at skrive under på den. Det vil sige, at loven først gælder, når hun har skrevet under.

En regent har ikke nægtet at skrive under på et lovforslag siden 1865. Og loven fortolkes sådan i dag, at regenten slet ikke har ret til at nægte.

Regeringen skal også skrive under på lovforslaget. Det sker ved, at ministeren på området giver sin underskrift. Lovforslaget bliver ikke til lov, hvis regeringen af en eller anden grund nægter at skrive under, eller hvis lovforslaget ikke skrives under, inden der er gået 30 dage.

Lovene skal offentliggøres, inden de gælder for borgerne. Det sker som regel ved, at de bliver trykt i Lovtidende.

§ 23

I særdeles påtrængende tilfælde kan kongen, når Folketinget ikke kan samles, udstede foreløbige love, der dog ikke må stride mod grundloven og altid straks efter Folke-

tingets sammentræden skal forelægges dette til godkendelse eller forkastelse.

§ 23

Denne paragraf handler om foreløbige eller provisoriske love. Hvis det ikke er muligt at samle Folketinget, kan regeringen på egen hånd udstede en foreløbig lov. Men loven må ikke være i strid med grundloven. Og den skal hurtigst muligt behandles i Folketinget, når det igen kan samles. Her kan et flertal godkende eller forkaste loven.

Bestemmelsen kan kun anvendes i helt særlige tilfælde. Desuden skal Folketinget være forhindret i at samles. Det kunne f.eks. være på grund af krig eller naturkatastrofer. Men det kunne også være på grund af nyvalg.

Der går nogle dage, fra valget er overstået, til de nye folketingsmedlemmer kan samles. Finansloven kan ikke vedtages som en foreløbig lov. Det fremgår af § 46.

§ 24

Kongen kan benåde og give amnesti. Ministrene kan han kun med Folketingets

samtykke benåde for de dem af Rigsretten idømte straffe.

§ 24

Oprindelig havde kongen ret til at fritage folk fra en straf eller dele af en straf. Det kaldes at benåde. I dag er det justitsministeren, som har denne ret.

Ministeren benåder kun folk, hvis der er særlige personlige forhold, som taler for det. Det kunne f.eks. være sygdom, alder, familieforhold m.m. Og i praksis sker de fleste benådnings, før folk er begyndt at afsonde deres straf.

Justitsministeren kan også benåde en gruppe mennesker, der er dømt for en forbrydelse. Det kaldes for amnesti.

Det sidste har især været brugt i forbindelse med en række politiske begivenheder.

Senest ved afslutningen af tyskernes besættelse af Danmark i 1945.

Regeringen kan ikke på egen hånd benåde en minister, der er dømt ved Rigsretten. Her må regeringen stille et forslag i Folketinget og forsøge at få et flertal.

I øvrigt har der været megen diskussion om regeringens magt til at benåde og give amnesti. Mange mener, at det burde være op til Folketinget at bestemme, om folk skal benådes eller have amnesti. Det ville passe bedre til nutidens demokratiske samfund.

§ 25

Kongen meddeler dels umiddelbart, dels gennem vedkommende regeringsmyndigheder sådanne bevillinger og undtagelser fra lovene, som enten ifølge de før 5. juni 1849 gældende regler er i brug, eller hvortil hjemmel indeholdes i en siden den tid udgiven lov.

§ 25

Bestemmelsen i § 25 har en ganske særlig historisk baggrund.

Før 1849 var kongen enevældig. Han bestemte lovene, og han kunne også gøre undtagelser fra dem. I tiden op til grundloven blev vedtaget, var det almindelige lovgivningsarbejde næsten gået i stå. I stedet gjorde kongen tit undtagelser fra loven, f.eks.

med hensyn til skilsmisser. Dengang var det meget svært at blive skilt efter loven. Alligevel blev en del ægtefolk skilt, fordi kongen bevilgede dem skilsmisse.

Da grundloven blev vedtaget i 1849, var man klar over, at der ville gå lang tid, før man fik alle undtagelserne ind i nye love. Derfor blev § 25 skabt. Bestemmelsen skulle først og fremmest lette overgangen fra enevælden.

I dag har bestemmelsen næsten ingen betydning. De fleste områder er nu dækket af en lov. Men den bruges for eksempel, når en betydningsfuld borger bliver udnævnt til æresborger i kommuner uden for København.

§ 26

Kongen har ret til at lade slå mønt i henhold til loven.

§ 26

Det er staten, som udsteder de danske mønter. Staten og hermed regeringen har godt nok også ret til at udstede sedler, men det

står ikke i grundloven.

I praksis har Nationalbanken fået eneretten til at udstede sedler. Det fremgår af lov om Danmarks Nationalbank.

§ 27

Stk. 1. Regler om ansættelse af tjenestemænd fastsættes ved lov. Ingen kan ansættes som tjenestemand uden at have indfødsret. Tjenestemænd, som udnævnes af kongen, afgiver en højtidelig forsikring om at ville holde grundloven.

Stk. 2. Om afskedigelse, forflyttelse og pensionering af tjenestemænd fastsættes regler ved lov, jf. dog herved § 64.

Stk. 3. Uden deres samtykke kan de af kongen udnævnte tjenestemænd kun forflyttes, når de ikke derved lider tab i de med tjenestemandsstillingen forbundne indtægter og der gives dem valget mellem sådan forflyttelse og afsked med pension efter de almindelige regler.

§ 27

Staten har brug for gode, loyale embedsmænd, der ikke lader sig bestikke. Derfor bliver de ansat efter nogle særlige regler, der beskytter dem. De kan f.eks. ikke afskediges uden særdeles god grund. Og de har ret til pension, selv om de bliver fyret.

Stk. 1. Reglerne er fastsat i en lov, der hedder tjenestemandsløven. Ifølge stk. 1 skal statens tjenestemænd have dansk indfødsret. Det vil sige, at de skal være danske statsborgere. Det krav gælder imidlertid ikke kommunale tjenestemænd.

Udlændinge kan godt blive ansat som tjenestemænd, hvis de først bliver danske statsborgere. Ifølge § 44 kræver det, at Folketinget vedtager en særlig lov.

Borgere fra EU og de nordiske lande kan godt arbejde i tjenestemandstillinger i Danmark, uden at de først skal være danske statsborgere. De bliver i stedet ansat på tjenestemandslignende vilkår.

Stk. 2. En lov fastsætter også regler for afskedigelse, forflyttelse og pension.

Reglerne står i tjenestemandsløven og i tjenestemandspensionsloven. Man kan dog ikke forflytte dommere mod deres vilje. Det fremgår af § 64.

Stk. 3. Man kan godt forflytte andre tjenestemænd ved f.eks. at give dem en ny stilling. Men det må ikke betyde, at de går ned i løn. Hvis de forflyttes, skal embedsmændene have lov at vælge mellem det nye job eller at gå på pension.

Kapitel IV

Kapitel IV handler især om reglerne for valg til Folketinget.

§ 28

Folketinget udgør én forsamling bestående af højst 179 medlemmer, hvoraf 2 medlemmer vælges på Færøerne og 2 i Grønland.

§ 28

Folketinget må ikke bestå af mere end 179 medlemmer. Heraf vælges 2 medlemmer på Færøerne og 2 i Grønland.

§ 29

Stk. 1. Valgret til Folketinget har enhver, som har dansk indfødsret, fast bopæl i riget og har nået den i stk. 2 omhandlede valgretsalder, medmindre vedkommende er umyndiggjort. Det bestemmes ved lov, i hvilket omfang straf og understøttelse, der i lovgivningen betragtes som fattighjælp, medfører tab af valgret.

Stk. 2. Valgretsalderen er den, som har opnået flertal ved folkeafstemning i overens-

stemmelse med lov af 25. marts 1953.

Ændring af den til enhver tid gældende valgretsalder kan ske ved lov. Et af Folketinget vedtaget forslag til en sådan lov kan først stadfæstes af kongen, når bestemmelsen om ændring af valgretsalderen i overensstemmelse med § 42, stk. 5, har været undergivet en folkeafstemning, der ikke har medført bestemmelsens bortfald.

§ 29

Stk. 1. Man skal være dansk statsborger for at kunne stemme ved et folketingsvalg. Man skal også bo i Danmark. Det vil sige, at man skal være tilmeldt folkeregisteret i Danmark. Der er dog undtagelser for visse danskere, der bor i udlandet. Man har ret til at stemme, hvis man arbejder for Udenrigsministeriet eller er udsendt af en dansk myndighed, virksomhed eller forening. Det gælder også, hvis man opholder sig i udlandet på grund af uddannelse eller helbred. Reglerne er bestemt i valglovens § 2.

Man kan ikke stemme, hvis man er gjort umyndig. Det kunne f.eks. være på grund af

psykisk sygdom eller mentalt handicap. Til gengæld mister man ikke længere sin stemmeret, fordi man får kontanthjælp fra kommunen, eller fordi man er straffet.

Hverken grundloven eller nogen anden lov siger noget om dronningens eller hendes families valgret. Men i praksis stemmer dronningen og hendes familie ikke. De er heller ikke opført på valglisterne.

Stk. 2. I 1953 skulle man være 23 år for at stemme. Siden er valgets alder sat ned tre gange, og i dag er den 18 år.

For at ændre valgets alder kræves to ting. Først skal Folketinget blive enige om at ændre den. Derefter skal forslaget sendes til folkeafstemning, hvor et flertal ikke må stemme imod. Dette flertal skal dog udgøre mindst 30 procent af alle vælgere.

Det går ikke altid, som politikerne ønsker. I 1969 ville politikerne sætte valgets alder ned fra 21 til 18 år. Men det ville den danske befolkning ikke være med til – den stemte forslaget ned. Først ved en folkeaf-

stemning i 1978 stemte danskerne ja til at sætte valgets alder ned til 18 år.

§ 30

Stk. 1. Valgbare til Folketinget er enhver, som har valgret til dette, medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at være medlem af Folketinget.

Stk. 2. Tjenestemænd, som vælges til medlemmer af Folketinget, behøver ikke regeringens tilladelse til at modtage valget.

§ 30

Stk. 1. Hvis man har stemmeret, kan man også vælges ind i Folketinget. Men man må ikke være straffet for noget, som i folks øjne gør én uværdig til at sidde i Folketinget. Det er Folketinget, der bestemmer, om et dømt medlem også er uværdigt. Grundloven lægger op til, at spørgsmålet kan fortolkes temmelig frit.

I praksis bruger man straffen som rettesnor. Hvis folk er blevet idømt en frihedsstraf,

kan de normalt ikke vælges ind i Folketinget. Og hvis et folketingsmedlem får en straf, må medlemmet som regel træde ud af Folketinget. Det skete f.eks. for Fremskridtspartiets tidligere leder, Mogens Glistrup. Han blev dømt skyldig i skattebedrageri og kom i fængsel. Folketinget mente derfor, at han var uværdig, og stemte ham ud. Da han havde afsonet sin straf, stillede han op og blev atter valgt ind i Folketinget. Og Folketinget fandt ham igen værdig.

Stk. 2. Tjenestemænd kan godt vælges til Folketinget. De behøver ikke regeringens tilslutning først.

Denne bestemmelse er anderledes end i mange udenlandske forfatninger, hvor tjenestemænd ikke kan være medlemmer af parlamentet.

§ 31

Stk. 1. Folketingets medlemmer vælges ved almindelige, direkte og hemmelige valg.

Stk. 2. De nærmere regler for valgrettens udøvelse gives ved valgloven, der til sikring af en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne fastsætter valgmanen, herunder hvorvidt forholdstalsvalgmanen skal føres igennem i eller uden forbindelse med valg i enkeltmandskredse.

Stk. 3. Ved den stedlige mandatfordeling skal der tages hensyn til indbyggertal, vælertal og befolkningstæthed.

Stk. 4. Ved valgloven gives nærmere regler vedrørende valg af stedfortrædere og disses indtræden i Folketinget samt angående fremgangsmåden i tilfælde, hvor omvalg måtte blive nødvendigt.

Stk. 5. Særlige regler om Grønlands repræsentation i Folketinget kan gives ved lov.

§ 31

Stk. 1. Alle vælgere skal have mulighed for at stemme til Folketinget. Vælgerne skal kunne stemme direkte på de folketingsmed-

lemmer, der stiller op. Og ingen må kunne se, hvor den enkelte sætter sit kryds. Folk kan få hjælp til at stemme, hvis de f.eks. har problemer med at se eller læse stemmesedlen. Afstemningen regnes stadig som hemmelig, selv om hjælperen ser, hvor krydset bliver sat.

Stk. 2. Valgloven fortæller, hvordan valgene skal holdes. Den vedtages af Folketinget, men grundloven stiller forskellige krav til loven.

Valgloven skal sørge for, at alle synspunkter bliver ligeligt repræsenteret. Det sker ved at bruge en særlig optællingsmetode, som kaldes forholdstalsvalg. Efter den metode får partierne mandater i forhold til, hvor mange stemmer de opnår. Hvis et parti f.eks. får 10 procent af alle stemmerne, får det også omkring 10 procent af mandaterne i Folketinget.

Stk. 3. Man skal tage hensyn til antallet af indbyggere, vælgertal og befolkningstæthed, når man finder ud af, hvordan mandaterne

skal fordeles. Den bestemmelse er taget med for at tilgodese de tyndtbefolkede egne af landet. Den betyder, at der ikke skal så mange stemmer til for at blive valgt i f.eks. Nordjylland som i København.

Stk. 4. Hvis et folketingsmedlem f.eks. er syg eller har orlov i en periode, indkalder man en stedfortræder. Disse regler står i Folketingets forretningsorden. Hvis medlemmet træder helt ud af Folketinget eller måske dør, går mandatet videre til en stedfortræder. Disse regler står i valgloven. Folketingsmedlemmerne har ikke personlige vikarer. Ifølge valgloven skal stedfortræderen hentes blandt de kandidater i partiet, som ikke er blevet valgt ind i Folketinget. Man tager normalt den person, der står øverst på listen.

Valgloven indeholder også nogle få bestemmelser om omvalg. Men de har ikke nogen stor betydning i praksis. Der har ikke været omvalg siden 1918.

Stk. 5. I Grønland vælges de to folketingsmedlemmer ved direkte valg. Men bestemmelsen giver grønlænderne lov til at bruge indirekte valg i stedet for, hvis befolkningen ønsker det.

§ 32

Stk. 1. Folketingets medlemmer vælges for fire år.

Stk. 2. Kongen kan til enhver tid udskrive nyvalg med den virkning, at de bestående folketingsmandater bortfalder, når nyvalg har fundet sted. Efter udnævnelse af et nyt ministerium kan valg dog ikke udskrives, forinden statsministeren har fremstillet sig for Folketinget.

Stk. 3. Det påhviler statsministeren at foranledige, at nyvalg afholdes inden valgperiodens udløb.

Stk. 4. Mandaterne bortfalder i intet tilfælde, før nyvalg har fundet sted.

Stk. 5. Der kan ved lov gives særlige regler om færøske og grønlandske folketingsmandaters ikrafttræden og ophør.

Stk. 6. Mister et medlem af Folketinget sin valgbarhed, bortfalder hans mandat.

Stk. 7. Ethvert nyt medlem afgiver, når hans valg er godkendt, en højtidelig forsikring om at ville holde grundloven.

§ 32

Stk. 1. Der skal være folketingsvalg mindst hvert fjerde år. Og statsministeren skal sørge for, at der holdes nyvalg, inden perioden er udløbet (ifølge stk. 3).

Stk. 2. Statsministeren kan også udskrive valg, før de fire år er gået. Det er en stor fordel for regeringen. Så kan statsministeren nemlig udskrive valg på det tidspunkt, der er bedst for netop hans parti.

Stk. 3. Statsministeren må ikke udskrive valg lige efter, at han har dannet en rege-

ring. Han skal først “fremstille sig” for Folketinget. Det betyder, at han skal stille op til en debat og gøre rede for sine planer i Folketinget.

Stk. 4. Når der bliver udskrevet valg, beholder folketingsmedlemmerne deres mandater. Deres mandater gælder, indtil valget er forbi. Det gælder også for folketingsmedlemmer, som ikke stiller op til det nye valg.

Stk. 5. Der findes særlige valglove for Færøerne og Grønland.

Stk. 6. Hvis et folketingsmedlem erklæres for uværdig til at sidde i Folketinget, mister han sit mandat. Det sker også, hvis han flytter permanent til udlandet eller bliver gjort umyndig.

Læs mere om valgbarhed i § 33.

Stk. 7. Et folketingsmedlem skal højtideligt love, at han vil overholde grundloven. Ellers kan han ikke deltage i Folketingets forhandlinger eller afstemninger.

Han kan heller ikke være medlem af folketingsudvalg. Det står i Folketingets forretningsorden.

§ 33

Folketinget afgør selv gyldigheden af sine medlemmers valg samt spørgsmål om, hvorvidt et medlem har mistet sin valgbarhed.

§ 33

Folketinget afgør selv, om et valg er gået rigtigt til.

Det sker tit, at nogle klager over fejl ved et valg. Det kan f.eks. være fejl i opstillingslister eller fejl i optællingen af stemmesedler.

Hvis der er klaget over et valg, må Folketinget finde ud af, hvordan sagen hænger sammen. Der nedsættes et midlertidigt udvalg, som skal vurdere, hvad der er sket.

Det hedder Udvalg til Prøvelse af Valgene.

Hvis der er sket fejl, skal Folketinget tage stilling til, hvilke konsekvenser det skal have. Det skal først og fremmest tage stilling til, om fejlen er så stor, at valget bør erklæres for ugyldigt. Men i de fleste tilfælde

bliver man enig om, at fejlen ikke har betydning for det endelige valgresultat. Det er også Folketinget, som skal behandle spørgsmål om medlemmernes valgbarhed. Man har nedsat et fast udvalg, som undersøger medlemmernes forhold i tiden mellem valgene. Det kaldes for Udvalget til Valgs Prøvelse.

Hvis man mister sin valgbarhed, kan man ikke beholde sit mandat i Folketinget.

Praksis i dag er, at man er "uværdig" til at sidde i Folketinget, hvis man er idømt en frihedsstraf. Læs også om dette i § 30.

Hvis Udvalget til Valgs Prøvelse mener, at et medlem har mistet sin valgbarhed, stiller det forslag om, at medlemmet skal miste sit mandat. Og dette forslag kommer til afstemning i Folketinget.

§ 34

Folketinget er ukrænkeligt. Enhver, der antaster dets sikkerhed eller frihed, enhver, der udsteder eller adlyder nogen dertil sigtende befaling, gør sig skyldig i højforræderi.

§ 34

Folketinget er landets øverste myndighed.

Det anses for højforræderi at gøre noget, som truer Folketingets sikkerhed eller frihed til at bestemme. Ifølge straffeloven kan det give fængsel i op til 16 år eller livstid.

Man fritages ikke for ansvar, selv om man har fået en ordre til at angribe Folketinget.

Hvis f.eks. en soldat eller en politibetjent får sådan en ordre, skal han nægte at adlyde den.

Man må heller ikke forstyrre Folketingets arbejde ved f.eks. at demonstrere i salen.

Man bliver godt nok ikke dømt for højforræderi. Men det er ulovligt – og som regel fører det til, at man bliver idømt en bøde.

Kapitel V

Kapitel V handler især om lovgivning og reglerne for Folketingets arbejde.

§ 35

Stk. 1. Nyvalgt Folketing træder sammen kl. 12 den tolvte søgnedag efter valgdagen, dersom kongen ikke har indkaldt det til møde forinden.

Stk. 2. Straks efter prøvelsen af mandaterne sættes Folketinget ved valg af formand og næstformænd.

§ 35

Stk. 1. Folketinget skal samles kl. 12 den tolvte søgnedag efter et valg. Søgnedage er det samme som hverdage. Så i praksis betyder bestemmelsen, at Folketinget skal samles senest 14 dage efter valget. Men regeringen kan indkalde Folketinget til det første møde, inden der er gået 14 dage. Når Folketinget ikke mødes med det samme, skyldes det bl.a., at der går lidt tid med at opføre valget helt præcist.

Stk. 2. Det første møde i Folketinget indledes med en afstemning. Her godkender man valget af alle folketingsmedlemmerne, medmindre Udvalget til Prøvelse af Valgene har noget at indvende.

Udvalget er omtalt i § 33.

Dernæst vælges Folketingets formand og fire næstformænd. Formanden bliver valgt ved en afstemning i salen, mens de fire næstformænd udpeges af de fire største partier. Formandens parti må dog ikke tælles med i den forbindelse.

Valget af formanden foregår som regel ved et fredsvalg. Der var dog en helt særlig situation i 1998, hvor socialdemokraten Birte Weiss og Venstremanden Ivar Hansen begge stillede op til posten. De fik lige mange stemmer. Derfor måtte man trække lod, og Ivar Hansen vandt.

Der vælges formand og næstformænd efter folketingsvalg og i starten af hvert folketingsår.

§ 36

Stk. 1. Folketingsåret begynder den første tirsdag i oktober og varer til samme tirsdag det følgende år.

Stk. 2. På Folketingsårets første dag kl. 12 sammentræder medlemmerne til møde, hvor Folketinget sættes på ny.

§ 36

Stk. 1. Et folketingsår begynder den første tirsdag i oktober og varer til den samme tirsdag året efter.

Stk. 2. Folketinget træder helt automatisk sammen, når folketingsåret begynder. Herefter vælges formand og næstformænd, som det er omtalt i § 35.

§ 37

Folketinget træder sammen på det sted, hvor regeringen har sit sæde. I overordentlige tilfælde kan Folketinget dog samles andetsteds i riget.

§ 37

Folketinget skal holde sine møder i nærheden af regeringen. Der skal være tæt forbindelse mellem ministrene og Folketinget, fordi ministrene er meget vigtige for Folketingets arbejde. De giver folketingsmedlemmerne oplysninger og forklaringer. De tager forskellige initiativer, f.eks. forslag til nye love eller ændringer af love. Og så fører de jo også Folketingets beslutninger ud i praksis. Derfor bygger grundloven i høj grad på, at ministrene er personligt til stede i Folketinget. Det står der mere om i § 40. Der kan opstå situationer, hvor Folketinget ikke er i stand til at følge regeringen. F.eks. hvis Folketingets bygning, Christiansborg, brænder, som det skete i 1884. Derfor siger punkt to, at Folketinget kan samles et andet sted. Men kun i helt særlige tilfælde. Siden 1953 har Folketinget nu ikke bevæget sig ret langt væk. I sommeren 1993 kom Fællessalen i brug, fordi Folketinget pludselig blev indkaldt for at tage stilling til, om staten skulle sende dansk militær til Eks-jugoslavien. Folketingssalen var lukket på

grund af håndværkerarbejde.

Af samme grund mødtes Folketinget i Landstingssalen i sommeren 1999. Da skulle Folketinget tage stilling til, om der skulle danske soldater med i en international styrke på Balkan.

§ 38

Stk. 1. På det første møde i Folketingsåret afgiver statsministeren en redegørelse for rigets almindelige stilling og de af regeringen påtænkte foranstaltninger.

Stk. 2. På grundlag af redegørelsen finder en almindelig forhandling sted.

§ 38

Stk. 1. På Folketingets første møde i oktober skal statsministeren holde en tale. Her skal han gøre rede for, hvilke planer regeringen har for året. Han skal også fortælle, hvilke lovforslag og reformer regeringen gerne vil gennemføre. Talen kaldes for åbningstalen eller trontalen.

Det sidste er et gammelt udtryk, der stammer fra dengang, hvor kongen holdt åbningstalen.

Stk. 2. Når talen er holdt, sættes den til debat. Folketingets formand har pligt til at sætte redegørelsen på dagsordenen.

Den politiske debat kan godt vare flere dage, og Folketingets partier skal have mulighed for at udtale sig om regeringens redegørelse. Hvis et flertal blandt folketingsmedlemmerne ikke kan gå ind for regeringens planer, kan det vælte regeringen. Det står der mere om i § 15.

Grundloven kalder debatten for en "almindelig forhandling". Det betyder, at der ikke er sat grænser for, hvilke emner der kan tages op.

§ 39

Folketingets formand indkalder Folketinget til møde med angivelse af dagsorden. Det påhviler formanden at indkalde til møde, når mindst to femtedele af Folketingets medlemmer eller statsministeren skriftligt fremsætter begæring herom med angivelse af dagsorden.

§ 39

Det er Folketingets formand, der indkalder Folketinget til møde. Han skal også sørge for, at der sendes en dagsorden for mødet ud til medlemmerne. En dagsorden bestemmer, hvilke emner man kan diskutere på mødet.

Men formanden skal indkalde til møde, hvis to femtedele af Folketingets medlemmer skriftligt beder ham om det. Det svarer til 72 medlemmer. Og de skal lave en dagsorden, der fortæller, hvad mødet skal handle om.

Statsministeren har den samme ret, men også han skal give formanden en dagsorden.

§ 40

Ministrene har i embeds medfør adgang til Folketinget og er berettigede til under forhandlingerne at forlange ordet, så ofte de vil, idet de i øvrigt iagttager forretningsordenen. Stemmeret udøver de kun, når de tillige er medlemmer af Folketinget.

§ 40

Ministre er ikke altid valgt ind i Folketinget. Alligevel har de ret til at deltage i møderne i Folketinget. De kan også forlange at tale, lige så tit de vil.

Denne bestemmelse giver ministrene ret til at deltage i både åbne og lukkede møder i Folketingssalen. Men den giver dem ikke ret til at være med under udvalgmøderne. En minister har kun stemmeret, hvis han eller hun også er valgt ind i Folketinget.

§ 41

Stk. 1. Ethvert medlem af Folketinget er berettiget til at fremsætte forslag til love og andre beslutninger.

Stk. 2. Et lovforslag kan ikke endeligt vedtages, forinden det tre gange har været behandlet i Folketinget.

Stk. 3. To femtedelege af Folketingets medlemmer kan over for formanden begære, at tredje behandling tidligst finder sted tolv søgnedage efter forslagens vedtagelse ved anden behandling. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer. Udsættelse kan dog ikke finde sted for så vidt angår forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevilningslove, statslånslove, love om meddelelse af indfødsret, love om ekspropriation, love om indirekte skatter samt i påtrængende tilfælde forslag til love, hvis ikrafttræden ikke kan udsættes af hensyn til lovens formål.

Stk. 4. Ved nyvalg og ved Folketingsårets udgang bortfalder alle forslag til love og andre beslutninger, der ikke forinden er endeligt vedtaget.

§ 41

Stk. 1. Normalt er det regeringen, som tager initiativ til en ny lov. Men ifølge § 41 kan alle medlemmer af Folketinget foreslå love og folketingsbeslutninger.

Stk. 2. Et lovforslag skal behandles tre gange i Folketinget, før det kan vedtages. Ved førstebehandlingen diskuterer folketingsmedlemmerne lovforslaget bredt. Både regeringen og folketingsmedlemmerne har ret til at stille forslag til ændringer af lovforslaget, og ved andenbehandlingen stemmer man om ændringerne. Ved tredjebehandlingen stemmer man så om selve lovforslaget.

Stk. 3. Hvis 72 medlemmer ønsker det, kan de kræve udsættelse af tredjebehandlingen. De kan forlange, at tredjebehandlingen tidligst må ske "tolv søgnedage" efter andenbehandlingen. Det er det samme som 14 dage. De skal dog skriftligt bede Folketingets formand om udsættelsen. Retten til udsættelse gælder imidlertid ikke

alle lovforslag. Man kan ikke kræve udsættelse, når forhandlingen drejer sig om statens finanser, det vil sige finanslove, tillægsbevillingslove og midlertidige bevilningslove eller forslag til love om statslån, indfødsret, ekspropriation og indirekte skatter. Ekspropriation betyder, at staten f.eks. inddrager borgeres private ejendom og giver dem en erstatning. Man kan heller ikke kræve udsættelse, hvis det er meget vigtigt, at en lov træder i kraft på et bestemt tidspunkt.

Stk. 4. Et lovforlag skal være vedtaget inden den første tirsdag i oktober, hvor et nyt folketingsår starter. Ellers bortfalder det. Det samme gælder ved nyvalg. Bestemmelsen er med for at få ryddet op, inden det nye folketingsår begynder.

§ 42

Stk. 1. Når et lovforslag er vedtaget af Folketinget, kan en tredjedel af Folketingets medlemmer inden for en frist af tre søgnehage fra forslagens endelige vedtagelse over

for formanden begære folkeafstemning om lovforslaget.

Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer.

Stk. 2. Et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, jf. stk. 6, kan kun i det i stk. 7 omhandlede tilfælde stadfæstes af kongen inden udløbet af den i stk. 1 nævnte frist, eller inden begæret folkeafstemning har fundet sted.

Stk. 3. Når der er begæret folkeafstemning om et lovforslag, kan Folketinget inden for en frist af fem søgnehage fra forslagens endelige vedtagelse beslutte, at forslaget skal bortfalde.

Stk. 4. Træffer Folketinget ikke beslutning i henhold til stk. 3, skal meddelelse om, at lovforslaget skal prøves ved folkeafstemning, snarest tilstilles statsministeren, der derefter lader lovforslaget bekendtgøre med meddelelse om, at folkeafstemning vil finde sted. Folkeafstemningen iværksættes efter

statsministerens nærmere bestemmelse tidligst tolv og senest atten søgnedage efter bekendtgørelsen.

Stk. 5. Ved folkeafstemning stemmes for og imod lovforslaget. Til lovforslagets bortfald kræves, at et flertal af de i afstemningen deltagende folketingsvælgere, dog mindst 30 procent af samtlige stemmeberettigede, har stemt imod lovforslaget.

Stk. 6. Forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, normeringslove, lønnings- og pensionslove, love om meddelelse af indfødsret, love om ekspropriation, love om direkte og indirekte skatter samt love til gennemførelse af bestående traktatmæssige forpligtelser kan ikke undergives folkeafstemning. Det samme gælder forslag til de i §§ 8, 9, 10 og 11 omhandlede love såvel som de i § 19 nævnte beslutninger, der måtte være i lovsform, medmindre det for disse sidste ved særlig lov bestemmes, at sådan afstemning skal finde sted.

For grundlovsændringer gælder reglerne i § 88.

Stk. 7. I særdeles påtrængende tilfælde kan et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, stadfæstes af kongen straks efter dets vedtagelse, når forslaget indeholder bestemmelse herom. Såfremt en tredjedel af Folketingets medlemmer efter de i stk. 1 omhandlede regler begærer folkeafstemning om lovforslaget eller den stadfæstede lov, afholdes sådan folkeafstemning efter foranstående regler. Forkastes loven ved folkeafstemningen, kundgøres dette af statsministeren uden unødigt ophold og senest fjorten dage efter folkeafstemningens afholdelse. Fra kundgørelsesdagen er loven bortfaldet.

Stk. 8. Nærmere regler om folkeafstemning, herunder i hvilket omfang folkeafstemning skal finde sted på Færøerne og i Grønland, fastsættes ved lov.

§ 42

Denne paragraf er grundlovens længste paragraf, og den handler om retten til at sende lovforslag til folkeafstemning. Den beskytter et stort mindretal mod at blive stemt ned af et snævert flertal. Paragraffen er delt op i otte stykker.

Stk. 1. Hvis en lov bliver vedtaget, kan et mindretal forhindre, at den uden videre træder i kraft. Det kan kræve, at lovforslaget skal sendes ud til folkeafstemning. Og hvis der er et flertal i befolkningen imod loven, kan lovforslaget ikke blive til lov. Mindretallet skal bestå af mindst 60 folketingsmedlemmer, og de skal være hurtige. Der må højst gå 3 hverdage, fra lovforslaget er vedtaget, til medlemmerne skriftligt beder om en folkeafstemning. Kravet og underskrifterne skal afleveres til Folketingets formand.

Stk. 2. En lov gælder først, når den er underskrevet af dronningen. Men kun i helt særlige tilfælde må hun skrive loven under,

inden der er gået 3 hverdage. Mindretallet skal jo have en reel mulighed for at kræve en folkeafstemning. Dronningen må heller ikke skrive under, hvis der allerede er krævet folkeafstemning.

Stk. 3. Hvis mindretallet har bedt om en folkeafstemning, kan flertallet fortryde lovforslaget. Det kan trække lovforslaget tilbage, selv om loven faktisk er blevet vedtaget. Mindretallet skal blot gøre det, inden der er gået 5 hverdage, fra loven blev vedtaget. Det lyder måske underligt, at politikerne skulle have lyst til at trække en lov tilbage, som de netop har fået vedtaget. Men det er en meget god livline at have. For rent politisk er det et problem at tabe ved en folkeafstemning. Og flertallet kan være så bange for, at afstemningen går imod dem, at de hellere vil trække forslaget tilbage. Så kan de f.eks. udskyde lovforslaget til bedre tider eller gennemføre det i en ændret form.

Stk. 4. Hvis ikke Folketinget trækker lovforslaget tilbage, skal statsministeren udskrive

folkeafstemning. Han bestemmer selv, hvornår det skal være. Men det skal være tidligst 12 og senest 18 hverdage efter, at han har udskrevet afstemningen og offentliggjort lovforslaget med meddelelsen om, at der skal holdes folkeafstemning.

Stk. 5. Her beskrives afstemningsreglerne. Man skal stemme for eller imod lovforslaget. Og lovforslaget kan kun blive forkastet, hvis et flertal stemmer nej. Dette flertal skal bestå af mindst 30 procent af alle vælgere. Ugyldige stemmer tælles ikke med.

Stk. 6. Dette er § 42's såkaldte undtagelsesbestemmelse. Her beskrives alle de love, som ikke kan komme til folkeafstemning. Det er mest love om skatter, økonomi og udenrigspolitiske forhold, der ikke kan komme til folkeafstemning. F.eks. kan befolkningen ikke underkende en finanslov ved en afstemning. Man kan heller ikke stemme om statens ekspropriationer, der er omtalt i § 73. Denne paragraf giver staten ret til at tage folks

ejendom, hvis det er i "almenvællets" interesse. Staten kan ekspropriere en families hus, hvis der f.eks. skal anlægges en motorvej eller en bro på grunden. I stedet får familien penge for at flytte fra huset. Nogle udenrigspolitiske forhold kan dog godt komme til folkeafstemning. Hvis et flertal i Folketinget beslutter det, kan man sende en lov, der er vedtaget efter § 19, til folkeafstemning. Men først skal Folketinget vedtage en lov om, at beslutningen skal underkastes en folkeafstemning. Den mulighed blev brugt for første gang nogen sinde, da Maastricht-aftalen i 1993 kom til afstemning for anden gang.

Stk. 7. I ganske særlige tilfælde kan dronningen skrive en lov under straks efter, at den er vedtaget i Folketinget. I den forbindelse er der indført en særlig garanti for mindretallet. De 60 medlemmer kan kræve en folkeafstemning om loven, selv om den faktisk er blevet stadfæstet. Det foregår efter de samme regler, som er beskrevet i stk. 1 og i stk. 5.

Hvis loven forkastes af befolkningen, skal den trækkes tilbage. Det sker ved, at statsministeren meddeler resultatet af folkeafstemningen senest 14 dage efter afstemningen.

Stk. 8. Det er op til politikerne at vedtage reglerne for folkeafstemninger ved lov. De skal også vedtage reglerne for folkeafstemninger på Færøerne og i Grønland. I princippet kan Færøerne og Grønland holde afstemning på et andet tidspunkt end Danmark. Men Folketinget har vedtaget en lov om, at afstemningerne skal holdes samtidig, hvis emnet berører alle landene.

§ 43

Ingen skat kan pålægges, forandres eller ophæves uden ved lov; ej heller kan noget mandskab udskrives eller noget statslån optages uden ifølge lov.

§ 44

Folketinget sidder tungt på retten til at bestemme landets skatter, afgifter og statslån.

Det er et af Folketingets væsentlige magtmidler, og det kan ikke uddelegeres.

§ 43 slår nemlig fast, at spørgsmål om skatter, afgifter og statslån kun kan besluttes ved lov. Og det er som bekendt Folketinget, der vedtager lovene.

Bestemmelsen sikrer en demokratisk styring og kontrol med skatteudskrivningen.

§ 43 fastslår også, at Folketinget bestemmer, hvor mange soldater der må indkaldes.

§ 44

Stk. 1. Ingen udlænding kan få indfødsret uden ved lov.

Stk. 2. Om udlændinges adgang til at blive ejere af fast ejendom fastsættes regler ved lov.

§ 44

Stk. 1. En udlænding kan kun blive dansk statsborger, hvis der laves en lov om det. Regeringen eller en anden myndighed kan ikke bare selv give dansk statsborgerskab til en udlænding. De kan heller ikke bestemme

reglerne for, hvornår man kan blive dansk statsborger.

Alligevel siger den nuværende lov, at man i visse situationer bliver dansk statsborger helt automatisk.

I loven om indfødsret er der også regler om, at man kan få dansk stasborgerskab ved at afgive en erklæring. Der er dog en række betingelser, som først skal være opfyldt. Ellers kan man kun blive dansk statsborger direkte ved lov. Det foregår i praksis sådan, at justitsministeren stiller et lovforlag om, at en række mennesker får dansk indfødsret. Forinden har man undersøgt, om personerne nu også opfylder betingelserne for at blive danske statsborgere. Dernæst bliver lovforslaget vedtaget ved en afstemning i Folketinget.

Stk. 2. Udlændinge kan ikke bare købe jord og ejendomme i Danmark. Det er besluttet i en lov fra 1959, som stadig gælder – med visse ændringer. Loven kræver, at man har fast bopæl i Danmark eller har boet her i landet i mindst fem år, før man kan købe

jord. Hvis ikke, må man have en tilladelse fra Justitsministeriet, før man køber ejendom.

Der er dog visse undtagelser for EU-borgere og borgere i de gamle EFTA-lande, der stadig står uden for EU. Det er Norge, Island og Liechtenstein. De har ret til at købe fast ejendom, hvis de arbejder her i landet. Men ejendommen skal bruges som helårsbolig eller til erhverv. Selskaber i EU har også ret til at købe f.eks. kontorlokaler eller fabriksbygninger.

Hvis man som udlænding er ude efter et sommerhus i Danmark, skal man have tilladelse fra Justitsministeriet. Og den får man kun, hvis man har en særlig stærk tilknytning til landet.

§ 45

Stk. 1. Forslag til finanslov for det kommende finansår skal fremsættes for Folketinget senest fire måneder før finansårets begyndelse.

Stk. 2. Kan behandlingen af finanslovforslaget for det kommende finansår ikke ventes tilendebragt inden finansårets begyndelse, skal forslag til en midlertidig bevillingslov fremsættes for Folketinget.

§ 45

Stk. 1. En finanslov er et budget over statens indtægter og udgifter. Finansloven bestemmer, hvor mange penge staten må bruge.

Finansloven gælder for et år ad gangen – et såkaldt finansår. Siden 1979 har det fulgt kalenderåret.

Forslaget til finansloven skal fremsættes senest 4 måneder før næste finansår starter. Det vil sige, at forslaget skal være klar til førstebehandling senest den 1. september. Derefter skal det genfremsættes i oktober. Det siger grundlovens § 41, stk. 4.

Stk. 2. Hvis Folketinget ikke bliver færdigt med at behandle finansloven inden nytår, kan man vedtage en midlertidig bevilling, der dækker de mest nødvendige udgifter.

Det kaldes en midlertidig bevillingslov. Den gælder, indtil selve finansloven bliver vedtaget.

Den bestemmelse brugte man f.eks. i december 1990, fordi et folketingsvalg forsinkede behandlingen af finanslovforslaget for 1991.

§ 46

Stk. 1. Forinden finansloven eller en midlertidig bevillingslov er vedtaget af Folketinget, må skatterne ikke opkræves.

Stk. 2. Ingen udgift må afholdes uden hjemmel i den af Folketinget vedtagne finanslov eller i en af Folketinget vedtaget tillægsbevillingslov eller midlertidig bevillingslov.

§ 46

Stk. 1. Man må ikke opkræve skatter eller afgifter, medmindre der er vedtaget en finanslov eller en midlertidig bevillingslov.

Stk. 2. Man må heller ikke bruge penge til at betale udgifter, før Folketinget har bevilget dem. Det kan enten ske gennem finans-

loven, en midlertidig bevillingslov eller en tillægsbevillingslov. Det sidste er en lov, der indeholder en række udgifter, som ikke er med på selve finansloven.

I praksis er bestemmelsen dog ændret lidt. En minister kan nemlig godt betale udgifter, der ikke er bevilget på finansloven. Men han må først have en tilladelse fra et særligt folketingsudvalg: Finansudvalget. Bagefter skal udgiften anføres på en tillægsbevillingslov, der skal vedtages af Folketinget. Ministeren kan altså helt lovligt betale udgiften, også selv om det viser sig, at der ikke senere er flertal i Folketinget for bevilgingen.

§ 47

Stk. 1. Statsregnskabet skal fremlægges for Folketinget senest seks måneder efter finansårets udløb.

Stk. 2. Folketinget vælger et antal revisorer. Disse gennemgår det årlige statsregnskab og påser, at samtlige statens indtægter er opført deri, og at ingen udgift er afholdt uden

hjemmel i finansloven eller anden bevillingslov.

De kan forlange sig alle fornødne oplysninger og aktstykker meddelt. De nærmere regler for revisorernes antal og virksomhed fastsættes ved lov.

Stk. 3. Statsregnskabet med revisorernes bemærkninger forelægges Folketinget til beslutning.

§ 47

Stk. 1. Statens regnskab over alle udgifter og indtægter skal præsenteres for Folketinget senest 6 måneder efter, at finansåret er udløbet.

Stk. 2. Folketinget vælger et antal revisorer. Der skal være mindst fire og højst seks statsrevisorer. I øjeblikket har Folketinget valgt seks.

Revisorerne skal gennemgå regnskabet. De skal kontrollere, om regnskabet er ført rigtigt, og om der er en bevilling bag alle de penge, staten har brugt.

Statsrevisorerne får hjælp til at gennemgå regnskaberne af en rigsrevisor. Han er uafhængig og ansat af Folketinget. Han er ikke folketingsmedlem.

Stk. 3. Når revisorerne har gennemgået regnskabet, skriver de deres bemærkninger og giver dem til Folketingets medlemmer. Derefter skal regnskabet til afstemning i Folketinget. I praksis godkendes det endelige årsregnskab uden forbehold. Men i løbet af året afgiver statsrevisorerne en række kritiske beretninger om konkrete sager som f.eks. edb-projekter eller administration af særlige tilskudsordninger. Folketinget følger Finansudvalgets betænkning og indstilling.

§ 48

Folketinget fastsætter selv sin forretningsorden, der indeholder de nærmere bestemmelser vedrørende forretningsgang og ordens opretholdelse.

§ 48

Hvis Folketinget skal kunne fungere, må der være bestemte regler at arbejde efter. De står i den såkaldte forretningsorden, som Folketinget har vedtaget. Den indeholder f.eks. regler om Folketingets ledelse, hvordan møderne skal foregå, og hvordan der skal stemmes. Den indeholder også bestemmelser om Folketingets administration. Og der er ordensregler for, hvordan tilhørere i Folketingssalen skal opføre sig. Der er tradition for, at Folketinget vedtager en ny forretningsorden, hver gang der laves om på grundloven. Mange af reglerne er ændret med tiden, men en del er som de altid har været. Og nogle går helt tilbage til Folketingets første forretningsorden. Den blev vedtaget den 11. februar 1850.

§ 49

Folketingets møder er offentlige. Formanden eller det i forretningsordenen bestemte antal medlemmer eller en minister kan dog forlange, at alle uvedkommende fjernes, hvorpå det uden forhandling afgø-

res, om sagen skal forhandles i et offentligt eller lukket møde.

§ 49

Folk kan frit komme og overvære møderne i folketingssalen. Men Folketingets formand, en minister eller 17 medlemmer kan foreslå, at en sag skal behandles for lukkede døre. Beslutningen træffes så ved en almindelig afstemning.

Det er meget sjældent, at Folketinget holder møder for lukkede døre. Sidste gang, det skete, var i 1924. Dengang var der en strid om Østgrønland mellem Norge og Danmark. Og Folketinget valgte at indlede andenbehandlingen af en rigsdagsbeslutning for lukkede døre.

Folketingets Præsidium har desuden vedtaget nogle regler, der giver offentligheden mulighed for at følge arbejdet i Folketinget. Alle forslag, forhandlinger, udvalgsbetænkninger og vedtagelser skal trykkes i Folketingstidende. Men man kan også se dem på Internettet under adressen: www.folketinget.dk

Hvis tilskuerne i Folketingssalen ikke tier stille og forholder sig i ro, kan Folketingets formand smide dem ud. Det betyder ikke, at mødet bliver lukket. Pressen kan stadig referere fra mødet.

§ 50

Folketinget kan kun tage beslutning, når over halvdelen af medlemmerne er til stede og deltager i afstemningen.

§ 50

Der skal være mindst 90 folketingsmedlemmer til stede, før Folketinget kan stemme om love eller andre beslutninger. De har tre muligheder: De kan stemme for, imod eller hverken for eller imod.

§ 51

Folketinget kan nedsætte kommissioner af sine medlemmer til at undersøge almenrigtige sager. Kommissionerne er berettigede til at forlange skriftlige eller mundtlige oplysninger såvel af private borgere som af offentlige myndigheder.

§ 51

Folketinget kan nedsætte en såkaldt parlamentarisk kommission til at undersøge en vigtig sag. Muligheden bruges ikke så tit. Siden 1849 har der kun været nedsat en parlamentarisk kommission fem gange. De tre første kommissioner skulle opklare forskellige spørgsmål om lovgivning. De to sidste skulle efterforske, om der var grundlag for at rejse sag mod forskellige ministre. Den seneste parlamentariske kommission blev nedsat i juni 1945 efter den tyske besættelse af Danmark. Kommissionen skulle undersøge forholdene under besættelsen. På den baggrund skulle Folketinget så vurdere, om man burde gøre et ansvar gældende over for nogle af ministrene. Kommissionen blev fornyet tre gange: efter folketingsvalgene i oktober 1945, oktober 1947 og september 1950. Der har ikke været nedsat en parlamentarisk kommission, efter at grundloven blev lavet om i 1953.

§ 52

Folketingets valg af medlemmer til kommissioner og hverv sker efter forholdstal.

§ 52

Valg til kommissioner og udvalg sker efter forholdstal. Det vil sige, at posterne til de forskellige udvalg fordeles efter partiernes styrke. Hvis et parti f.eks. har 10 mandater i Folketinget, vil det normalt få ét medlem i hvert udvalg. Et parti med 20 mandater vil normalt få to pladser, osv.

Men et lille parti kan sikre sig lidt mere indflydelse ved at gå ind i et valgforbund med et andet parti. Ved beregningen optræder man nemlig som ét parti. Et parti med f.eks. 15 mandater får kun ét medlem i hvert udvalg, hvis partiet er alene. Men går det sammen i valgforbund med et andet parti på 15 mandater, får de to partier tilsammen tre pladser i hvert udvalg.

§ 53

Ethvert medlem af Folketinget kan med dettes samtykke bringe ethvert offentligt anlig-

gende under forhandling og derom æske ministrernes forklaring.

§ 53

Ifølge grundlovens § 40 har ministrene adgang til Folketinget, selv om de ikke er medlemmer af Folketinget. § 53 giver Folketingets medlemmer ret til at kræve oplysninger og forklaringer af ministrene. Denne debat kaldes en forespørgselsdebat, og ministeren har pligt til at svare på forespørgslen. Folketinget skal godt nok sige ja til, at en forespørgselsdebat kan holdes. Men Folketinget har kun i meget få tilfælde nægtet at godkende sådan en debat.

Man kan også stille spørgsmål til en minister under Folketingets forhandlinger eller i Tingets spørgetid om onsdagen. Spørgsmål til ministeren er ikke det samme som en forespørgsel. De skal ikke godkendes af Folketinget, og ministeren har ikke pligt til at svare. Man kan bede om, at de bliver besvaret mundtligt eller skriftligt. Den mundtlige besvarelse foregår i Folketingets spørgetid om onsdagen, hvis spørgsmålet er stillet

skriftligt senest den foregående fredag. Den skriftlige besvarelse trykkes i Folketings-tidende. Der er ikke mulighed for at føre en egentlig debat, og der kan ikke træffes beslutning om et spørgsmål.

I folketingsåret 1997-98 indførte man desuden en særlig spørgetime, der finder sted om tirsdagen. Her kan medlemmerne stille spørgsmål til de ministre, som er til stede. Og de får svar med det samme.

De sidste tyve år er antallet af forespørgsler og spørgsmål steget meget. Det giver folketingsmedlemmerne en god mulighed for at kontrollere administrationen af lovene.

§ 54

Andragender kan kun overgives til Folketinget ved et af dets medlemmer.

§ 54

Hvis man som almindelig borger ønsker, at Folketinget skal tage et bestemt emne eller en bestemt sag op, må man gå til et folketingsmedlem for at få den på dagsordenen. Derefter kan Folketingets formand henvise

sagen til et bestemt udvalg.

Bestemmelsen bliver ikke brugt ret tit. Hvis enkeltpersoner eller organisationer ønsker at få indflydelse på lovgivningen, går de som regel direkte til en partigruppe eller til et af Folketingets udvalg. De kan også forsøge at overtale et folketingsmedlem til at stille et spørgsmål til en minister.

§ 55

Ved lov bestemmes, at Folketinget vælger en eller to personer, der ikke er medlemmer af Folketinget, til at have indseende med statens civile og militære forvaltning.

§ 55

Folketinget kan vælge en eller to personer til at behandle klager over statens administration og forvaltning. En sådan person kaldes en ombudsmand, og han må ikke være medlem af Folketinget.

Den første ombudsmand blev udnævnt i 1954. Han har siden også fået mulighed for at behandle klager over den kommunale forvaltning.

Man kan som borger klage til ombudsmanden, hvis man mener, at f.eks. et offentligt kontor har handlet forkert eller måske ulovligt.

Grundloven siger ikke noget om, at man skal indføre en ombudsmandsinstitution. Bestemmelsen er en slags "løfteparagraf". Den kræver på den ene side, at Folketinget indfører en ombudsmandslov. Men der er ingen straf, hvis politikerne ikke vedtager sådan en lov.

Man kan imidlertid ikke afskaffe ombudsmandsinstitutionen, nu den er oprettet. Det forhindrer grundlovens § 55.

Ombudsmanden kan ikke behandle alle slags klager over offentlige myndigheder. Man kan ikke klage over en lov, der er vedtaget af Folketinget. Man kan heller ikke klage over en afgørelse, der er truffet af en domstol.

§ 56

Folketingsmedlemmerne er ene bundet ved deres overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere.

§ 56

Grundloven fastslår, at medlemmerne af Folketinget er uafhængige. De kan frit stemme efter deres overbevisning. De har ikke pligt til at tage hensyn til, hvad deres parti eller vælgere siger. De behøver heller ikke at opfylde de løfter, de f.eks. har givet vælgerne i en valgkamp.

Hvis man først er blevet valgt til Folketinget, kan mandatet ikke trækkes tilbage – medmindre man da gør noget ulovligt, så man er uværdig til at sidde i Folketinget. Det står der mere om i §§ 30 og 33.

Ellers har et folketingsmedlem ret til at skifte mening eller parti. Han kan f.eks. også melde sig ud af sit parti og blive løsgænger i resten af valgperioden.

Omvendt forhindrer § 56 ikke, at et folketingsmedlem indordner sig under partidisciplinen. Og den vej vælger langt de fleste. Det er ubehageligt at gå imod flertallet i ens egen partigruppe – og det er ofte politisk selvmord. Medlemmets genvalg afhænger jo af, om partiet vil opstille ham eller hende

igen. Derfor stemmer de fleste folketingsmedlemmer som resten af partigruppen.

§ 57

Intet medlem af Folketinget kan uden dets samtykke tiltales eller underkastes fængsling af nogen art, medmindre han er grebet på fersk gerning. For sine ytringer i Folketinget kan intet af dets medlemmer uden Folketingets samtykke drages til ansvar uden for samme.

§ 57

Et folketingsmedlem kan ikke uden videre føres for retten i en straffesag eller sættes i fængsel. Folketinget skal først give tilladelse til, at der kan føres sag mod medlemmet. Det sker gennem en særlig afstemning. Bestemmelsen er indført for at beskytte Folketingets medlemmer mod vilkårlige forfølgelser fra regeringens side. Men beskyttelsen gælder kun, så længe man er medlem af Folketinget. Hvis man ikke længere er medlem, kan man godt retsforfølges for ting, der er sket, mens man sad i Folketinget.

Der er en enkelt undtagelse. Hvis et folketingsmedlem bliver taget med "fingrene i kagedåsen" – altså på fersk gerning – kan han eller hun uden videre føres for retten. Folketingsmedlemmer kan desuden få mindre bøder, f.eks. for at køre for stærkt, uden at Folketinget skal give sit samtykke.

Men kun hvis den pågældende frivilligt betaler bøden.

I praksis giver Folketinget altid tilladelse til, at der kan rejses tiltale eller ske fængsling.

Grundloven giver også folketingsmedlemmerne en udvidet form for ytringsfrihed, når de taler i Folketinget. Der kan ikke føres injuriesager mod medlemmerne for ting, de har sagt i Folketinget, medmindre Folketinget giver tilladelse til det. Her er Folketingets praksis modsat den tidligere nævnte. Folketinget giver aldrig tilladelse til den slags injuriesager.

§ 58

Folketingets medlemmer oppebærer et vederlag, hvis størrelse fastsættes ved valgløven.

§ 58

Folketinget fastsætter selv den løn, folketingsmedlemmerne skal have for deres arbejde. Den er bestemt i en lov, der hedder folketingsvalgloven.

Frem til 1920 fik medlemmerne et vederlag, der var fastsat som et bestemt beløb pr. mødedag. Sådan er det ikke mere. I dag får folketingsmedlemmerne et fast beløb om måneden.

Lønnen består af et grundbeløb og et omkostningstillæg. Grundbeløbet svarer til den løn, en statstjenestemand i lønramme 38 tjener, nemlig 486.232 kr. om året (april 2001-tal). Omkostningstillægget på 46.654 kr. om året skal dække de udgifter, folketingsmedlemmerne har i forbindelse med deres arbejde. Det er skattefrit. Medlemmer, der bor i provinsen, får desuden en godtgørelse for boligudgifter.

Folketingsmedlemmerne får også et såkaldt eftervederlag, når de holder op. Vederlaget svarer til grundbeløbet og udbetales i 12-24 måneder.

Endelig har de ret til pension, ægtefællepension og børnepension, som stort set svarer til det, statstjenestemænd får. Man får højeste pension, når man har været medlem af Folketinget i 20 år, og pensionen udbetales fra 60-års-alderen.

Kapitel VI

Kapitel VI handler om domstolene.

§ 59

Stk. 1. Rigsretten består af indtil 15 af de efter embedsalder ældste ordentlige medlemmer af rigets øverste domstol og et tilsvarende antal af Folketinget efter forholds-tal for 6 år valgte medlemmer. For hver af de valgte vælges en eller flere stedfortrædere. Folketingets medlemmer kan ikke vælges til eller virke som medlemmer af Rigsretten. Kan i et enkelt tilfælde nogle af den øverste domstols medlemmer ikke deltage i sagens behandling og påkendelse, fratræder et tilsvarende antal af de af Folketinget sidst valgte rigsretsmedlemmer.

Stk. 2. Retten vælger selv sin formand af sin midte.

Stk. 3. Er sag rejst ved Rigsretten, beholder de af Folketinget valgte medlemmer deres sæde i retten for denne sags vedkommende, selv om det tidsrum, for hvilket de er valgt, udløber.

Stk. 4. Nærmere regler om Rigsretten fastsættes ved lov.

§ 59

Rigsretten er den særlige domstol, som behandler sager mod ministre. Det er omtalt i grundlovens § 16.

§ 59 handler om, hvordan Rigsretten skal sammensættes.

Stk. 1. Rigsretten består af højst 15 dommere fra Højesteret og det samme antal medlemmer, der er valgt af Folketinget. De politisk valgte medlemmer skal sikre, at politiske argumenter også kommer til at tælle med i sager mod ministre. Men Folketingets egne medlemmer må ikke sidde i Rigsretten. Rigsrettens politisk valgte medlemmer må ikke være medlemmer af Folketinget, og de er valgt for 6 år ad gangen.

Rigsrettens juridiske dommere er de 15 dommere fra Højesteret, som har højest anciennitet. Man vælger dem, der har arbejdet i længst tid som højesteretsdommere. Folketinget kan i en lov bestemme, at der

skal være færre dommere og politiske medlemmer af Rigsretten. Men der må højst være 15 af hver, så der i alt er 30 medlemmer af Rigsretten. Det er meget vigtigt, at der er lige mange af hver. Hvis f.eks. en af højesteretsdommerne er forhindret i at være til stede i en sag, må et af de politisk valgte medlemmer også gå fra.

I rigsretsagen 1993-95 mod forhenværende justitsminister Erik Ninn-Hansen, bestod Rigsretten først af 24 medlemmer. Men nogle gik fra, så der i slutningen af sagen "kun" var 20 medlemmer.

Stk. 2. Rigsretten vælger selv sin formand.

Stk. 3. Man må ikke skifte de politisk valgte medlemmer ud midt i en sag, heller ikke selv om deres valgperiode udløber.

Stk. 4. Folketinget har vedtaget en lov, der fastsætter reglerne for Rigsretten. Den hedder rigsretsloven.

§ 60

Stk. 1. Rigsretten påkender de af kongen eller Folketinget mod ministrene anlagte sager.

Stk. 2. For Rigsretten kan kongen med Folketingets samtykke lade også andre tiltale for forbrydelser, som han finder særdeles farlige for staten.

§ 60

Stk. 1. Det er både regeringen og Folketinget, som kan beslutte, om der skal rejses sag mod en minister ved Rigsretten.

Stk. 2. Man kan også rejse sag ved Rigsretten mod andre mennesker, hvis regeringen og Folketinget mener, at forbrydelsen er særlig farlig for staten. Men denne bestemmelse har aldrig været brugt.

§ 61

Den dømmende magts udøvelse kan kun ordnes ved lov. Særdomstole med dømmende myndighed kan ikke nedsættes.

§ 61

Det kræver en lov at regulere domstolenes forhold. Reglerne findes i retsplejeloven, der har mere end 1.000 paragraffer.

Man må under ingen omstændigheder nedsætte en særdomstol med magt til at dømme. Hvis Folketinget skulle finde på at vedtage en sådan lov, er den i strid med grundloven.

En særdomstol er en domstol, der nedsættes til at behandle én bestemt sag. Domstolen skal altså behandle en sag, der er kendt, før dommeren er udpeget. Det er et problem, fordi regeringen kan have en interesse i at vælge en dommer, der har en bestemt holdning til sagen. Derfor siger grundloven, at en særdomstol ikke kan dømme. Den kan kun undersøge en sag.

§ 62

Retsplejen skal stedse holdes adskilt fra forvaltningen. Regler herom fastsættes ved lov.

§ 62

Denne paragraf slår fast, at domstolene skal være uafhængige af regeringen og forvaltningen. Den hænger tæt sammen med grundlovens § 3, der handler om magtens tredeling.

Domstolene hører til under Justitsministeriet, men i 1998 indførte man en lov om en særlig styrelse af domstolene. Loven kaldes lov om Domstolsstyrelsen. Styrelsen har sit eget budget, og forvaltningen sker uafhængigt af Justitsministeriet.

Man kan godt læse § 62, som om de samme mennesker ikke må arbejde for forvaltningen og domstolene. Men sådan bliver paragraffen ikke fortolket. Mange dommere har f.eks. ekstraarbejde som formænd for forskellige offentlige klagenævn. Desuden er der skabt en tradition for, at folk fra Justitsministeriet har deltidsjob som dommere ved byretten.

§ 63

Stk. 1. Domstolene er berettigede til at påkende ethvert spørgsmål om øvrighedsmyn-

dighedens grænser. Den, der vil rejse sådant spørgsmål, kan dog ikke ved at bringe sagen for domstolene unddrage sig fra foreløbig at efterkomme øvrighedens befaling.

Stk. 2. Påkendelse af spørgsmål om øvrighedsmyndighedens grænser kan ved lov henlægges til en eller flere forvaltningsdomstole, hvis afgørelser dog skal kunne prøves ved rigets øverste domstol. De nærmere regler herom fastsættes ved lov.

§ 63

Stk. 1. “Øvrighedsmyndighed” betyder den udøvende magt. Det er den statslige forvaltning, kommunalforvaltningen, særlige nævn m.m.

Hvis man som borger mener, at f.eks. staten eller kommunen har gjort noget forkert, kan man rejse sagen ved en domstol. Mens sagen føres, er man dog nødt til at rette sig efter det, staten eller kommunen har bestemt. Retssagen har ingen “opsættende virkning”. Grundlovens § 63, stk.1, stammer helt tilbage fra den første grundlov i 1849. Dengang

var det vigtigt at slå fast, at man kunne føre sag mod forvaltningen uden kongens tilladelse. Under enevælden kunne man nemlig ikke lægge sag an mod forvaltningen (som i virkeligheden var kongen) uden først at have kongens tilladelse.

Stk. 2. Folketinget kan oprette særlige forvaltningsdomstole til at tage sig af sager mod forvaltningen. Det kunne f.eks. være aktuelt, hvis politikerne ville sikre, at dommerne fik en særlig ekspertviden inden for forvaltningsspørgsmål. Men afgørelser fra en forvaltningsdomstol skal altid kunne indbringes for Højesteret.

Stk. 2 blev sat ind ved den seneste grundlovsændring i 1953. Men der har endnu ikke været oprettet forvaltningsdomstole.

§ 64

Dommerne har i deres kald alene at rette sig efter loven. De kan ikke afsættes uden ved dom, ej heller forflyttes mod deres ønske uden for de tilfælde, hvor en omordning af

domstolene finder sted. Dog kan den dommer, der har fyldt sit 65. år, afskediges, men uden tab af indtægter indtil det tidspunkt, til hvilket han skulle være afskediget på grund af alder.

§ 64

Dommerne skal rette sig efter loven. Regeringen eller Folketinget kan ikke bestemme, hvordan en dommer skal dømme. Og dommeren må ikke lade sig påvirke af andre, hverken private, kolleger, foreninger el.lign.

Regeringen kan heller ikke afsætte en dommer. Det kan kun en anden dommer. Hvis regeringen bare kunne afskedige en dommer, ville domstolene ikke være uafhængige. For så kunne man presse dommeren i en bestemt sag ved at true ham med fyring. Af samme grund kan dommere heller ikke flyttes til andet arbejde, medmindre de selv ønsker det. Men man må godt ved lov oprette nye domstole eller lægge flere domstole sammen.

Hvis det sker, kan dommeren ikke nægte at lade sig forflytte eller afskedige.

Dommere kan afskediges, når de fylder 65 år. Men de skal alligevel have løn, indtil de bliver 70 år. Først da skal en dommer gå af på grund af alder. Herefter kan han eller hun få tjenestemandspension.

§ 65

Stk. 1. I retsplejen gennemføres offentlighed og mundtlighed i videst muligt omfang.

Stk. 2. I strafferetsplejen skal lægmænd medvirke. Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninger skal medvirke.

§ 65

Stk. 1. Så vidt det er muligt, skal retssager være åbne for offentligheden. Folk skal kunne overvære retssagerne, ligesom pressen skal kunne skrive om dem.

Alligevel er der en række undtagelser fra denne grundregel. De står i retsplejeloven.

F.eks. kan dommeren beslutte, at dørene skal lukkes i en sag. Det sker som regel af hensyn til offeret eller den tiltalte. Og det sker faktisk ret tit. Dommeren kan også bestemme, at der skal være referat- eller navneforbud. Det betyder, at pressen ikke må referere fra retssalen eller ikke må skrive offerets eller den tiltaltes navn. Det sker også ret tit.

Dørene kan også lukkes af hensyn til politiets opklaringsarbejde i en sag.

Stk. 2. Det er ikke kun dommere med en juridisk uddannelse, som dømmer i straffetretssager. Ifølge grundloven skal der også være almindelige borgere med som dommere. De kaldes lægmænd.

Dette princip blev indført i 1849, fordi man havde dårlige erfaringer med retssystemet i enevældens sidste år. Der var en tendens til, at domstolene slog meget hårdt ned, når sagerne på den ene eller anden måde var politiske. Folk, der var kritiske over for samfundet, fik ofte meget hårde straffe.

Selv om princippet om lægmænd blev ind-

ført i 1849, blev det først gennemført i retsplejeloven i 1919.

Det er op til Folketinget at bestemme, hvordan lægmændene skal fungere. Det sker ved lovgivning.

Lægmændene optræder i retten under to forskellige former: som domsmænd og som nævninger.

I en domsmandssag er der to "civile" domsmænd og én juridisk dommer, hvis sagen foregår i byretten. I landsretten er der tre civile domsmænd og tre juridiske dommere. De behandler sager af mindre grov karakter som f.eks. tyveri, hvor den tiltalte ikke erkender sig skyldig. Domsmændene og dommerne afgør i fællesskab, om den tiltalte er skyldig eller ej. De udmåler også straffen i fællesskab.

Nævninger optræder i større sager i landsretten, f.eks. sager om mord, grov vold eller røveri, hvor strafferammen er mindst 4 års fængsel. Her har man 12 nævninger (lægdommere) og tre juridiske dommere. De 12 nævninger skal afgøre, om den tiltalte er skyldig eller ej, mens nævningerne og de

juridiske dommere sammen udmåler straffen. De juridiske dommere kan ikke ændre den afgørelse, nævningerne er kommet frem til om skyldsspørgsmålet. Men hvis nævningerne har fundet en tiltalt skyldig og de juridiske dommere mener, at tiltalte skal findes, kan de kræve, at sagen skal for et nyt nævningeting.

Kapitel VII

Kapitel VII handler om den danske folkekirke.

§ 66

Folkekirkens forfatning ordnes ved lov.

§ 66

Folkekirken styres gennem en lov, der vedtages af Folketinget. Faktisk skal det ifølge grundloven være en særlig lov, det skal nemlig være en “forfatning”.

Bestemmelsen er gået igen, siden den første grundlov blev vedtaget. Tanken var dengang, at kirken skulle have en mere selvstændig rolle i forhold til staten. Derfor skulle der laves en egentlig kirkeforfatning. Det er nu aldrig sket. I stedet har vi en lov, der giver folkekirkens medlemmer indflydelse gennem menighedsråd. Men mange spørgsmål om kirken afgøres af kirkeministeren.

§ 67

Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer

med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.

§ 67

Folk har ikke nogen pligt til at være medlem af folkekirken. De må dyrke deres gud, som de vil. Vi har religionsfrihed.

Folk har også ret til f.eks. at holde gudstjernereste eller at bede, som de vil. Men de skal overholde de regler, som i øvrigt gælder i samfundet. F.eks. kan man ikke bare bygge en kirke eller en moské. Det kræver først godkendelse af kommunen. Og hvis man f.eks. vil gå i et optog gennem byen, skal man give besked om det til politiet.

Man skal også respektere de regler, der gælder forskellige steder. F.eks. blev en somalisk mand bortvist fra et AMU-Center, fordi han lagde sig på knæ på gulvet i skolens kantine og bad. Skolen forbød ham at udføre sin bøn på fællesarealerne. I stedet måtte han bruge klasselokaler, værksteder og lign. Da han alligevel igen bad på skolens fællesarealer, blev han bortvist.

Sagen har været behandlet i både landsretten og Højesteret. Og begge instanser har givet skolen ret. Bortvisningen var ikke et udtryk for forskelsbehandling på grund af somalierens religion.

Religionsfriheden gælder ikke kun for danskere. Den gælder alle, der opholder sig inden for rigets grænser, også folk, som kun er i landet i en periode.

§ 68

Ingen er pligtig at yde personlige bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen.

§ 68

Som nævnt i § 67 har man ikke pligt til at være medlem af folkekirken. Man har heller ikke pligt til rent personligt at betale til folkekirken, hvis man ikke er medlem af den. Folkekirkens økonomi er skruet sådan sammen, at alle medlemmer betaler en såkaldt kirkeskat. Den dækker de udgifter, kirken har til at holde gudstjenester eller andre kirkelige handlinger. Man er fri for at betale

kirkeskat, hvis man ikke er medlem af Folkekirken.

Men staten har ifølge grundlovens § 4 pligt til at “understøtte” den danske folkekirke. Det betyder, at staten betaler en del af folkekirkens udgifter. Det sker gennem de skatter og afgifter, som staten i øvrigt får ind – og hermed betaler alle til folkekirken, uanset hvilken tro de har. Det er ikke i strid med grundlovens § 68. Den beskytter kun mod “personlige” bidrag. Og de almindelige skatter og afgifter, som folk betaler, regnes ikke for personlige i denne forbindelse.

§ 69

De fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov.

§ 69

Folketinget kan vedtage en lov for andre trossamfund. Det vil sige de trossamfund, som står uden for folkekirken. Men det er endnu ikke sket.

I stedet har man gennemført en række regler. F.eks. må præster fra visse andre

trossamfund gerne udføre kirkelige handlinger som f.eks. vielser. Vielserne har samme gyldighed, som hvis en præst fra folkekirken havde udført dem. Betingelsen er dog, at staten har givet tilladelse til, at trossamfundets præster kan foretage vielser.

§ 70

Ingen kan på grund af sin trosbekendelse eller afstamning berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt.

§ 70

Denne paragraf er religionsfrihedens hovedbestemmelse. Den slår fast, at ingen må forskelsbehandles på grund af deres religion eller race. Alle har uanset race eller tro de samme politiske og borgerlige rettigheder. Staten kan f.eks. ikke forbyde jøder eller muslimer at blive lærere eller embedsmænd. Staten kan heller ikke forbyde dem f.eks. at stemme eller stille op for et politisk parti.

Til gengæld har alle borgere også de samme pligter i forhold til samfundet.

Man kan f.eks. ikke slippe for at betale skat eller aftjene værnepligt, fordi man har en anden tro.

Kapitel VIII

Kapitel VIII handler om borgernes rettigheder og friheder. Man kalder kapitlet for grundlovens friheds- eller menneskerettighedskapitel.

§ 71

Stk. 1. Den personlige frihed er ukrænkelig. Ingen dansk borger kan på grund af sin politiske eller religiøse overbevisning eller sin afstamning underkastes nogen form for frihedsberøvelse.

Stk. 2. Frihedsberøvelse kan kun finde sted med hjemmel i loven.

Stk. 3. Enhver, der anholdes, skal inden 24 timer stilles for en dommer. Hvis den anholdte ikke straks kan sættes på fri fod, skal dommeren ved en af grunde ledsaget kendelse, der afsiges snarest muligt og senest inden tre dage, afgøre, om han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod sikkerhed, bestemme dennes art og størrelse.

Denne bestemmelse kan for Grønlands ved-

kommende fraviges ved lov, for så vidt dette efter de stedlige forhold må anses for påkrævet.

Stk. 4. Den kendelse, som dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indbringes for højere ret.

Stk. 5. Ingen kan underkastes varetægtsfængsel for en forseelse, som kun kan medføre straf af bøde eller hæfte.

Stk. 6. Uden for strafferetsplejen skal lovligheden af en frihedsberøvelse, der ikke er besluttet af en dømmende myndighed, og som ikke har hjemmel i lovgivningen om udlændinge, på begæring af den, der er berøvet sin frihed, eller den, der handler på hans vegne, forelægges de almindelige domstole eller anden dømmende myndighed til prøvelse. Nærmere regler herom fastsættes ved lov.

Stk. 7. Behandlingen af de i stk. 6 nævnte personer undergives et af Folketinget valgt

tilsyn, hvortil de pågældende skal have adgang til at rette henvendelse.

§ 71

Stk. 1. Folketinget bestemmer ved lov, hvad der skal være strafbart. Men grundloven har fastsat nogle rammer for, hvad der ikke kan straffes. Her slås fast, at folk ikke må anholdes, sættes i fængsel eller indspærres på anden måde på grund af deres politiske holdninger, deres tro eller deres afstamning. Bestemmelsen gælder kun danske statsborgere, mens resten af § 71 gælder alle, der opholder sig i Danmark.

Stk. 1 er ligesom stk. 2, 6 og 7 sat ind i § 71, da grundloven blev revideret i 1953. Det var efter krigen. Den er stærkt inspireret af, hvad der skete under den tyske besættelse af Danmark i årene 1940-45. Her fængslede det danske politi landets kommunister – også dem, der sad i Folketinget. Og tyskerne forfulgte også jøder i Danmark, så mange af den grund måtte flygte til Sverige.

Stk. 2. Politiet kan ikke bare anholde folk.

Der skal være en mistanke om, at de har gjort noget, som er i strid med loven. Betingelserne står i retsplejeloven. Frihedsberøvelse ved f.eks. tvangsindlæggelse på et psykiatrisk hospital er også reguleret ved lov.

Stk. 3. Hvis man bliver anholdt af politiet, skal man stilles for en dommer, inden der er gået 24 timer. Det kaldes for et grundlovsforhør.

I praksis betyder det, at man skal løslades, inden der er gået 24 timer. Ellers skal man i grundlovsforhør, hvor en dommer tager stilling til fængslingen.

Dommeren har lov til at udskyde spørgsmålet om fængsling i 3 dage. Man kalder det at opretholde fængslingen. Det sker som regel for at give politiet tid til at samle flere beviser, der kan underbygge sagen. Men dommeren må ikke opretholde fængslingen, hvis det er helt tydeligt, at der ikke er nogen sag.

Ved grundlovsforhøret kan politiet bede om, at den anholdte fortsat skal være i fængsel. Politiet skal komme med en grund. Det kan

f.eks. være af hensyn til deres efterforskning. Den kan blive vanskelig, hvis den mistænkte er fri og kan skjule spor eller tale med vidner. Hvis dommeren er enig med politiet, kan han bestemme, at den anholdte skal fængsles i en periode. Det kaldes varetægtsfængsling. Dommeren har pligt til at begrunde, hvorfor den mistænkte anbringes i varetægtsfængsel.

Grundloven lægger op til, at der kan indføres særlige regler i Grønland. Det skal ske ved en lov.

Stk. 4. Dommerens beslutning kaldes en kendelse. Hvis den anholdte er utilfreds med kendelsen, kan han klage til landsretten.

Landrettens afgørelse skal følges. Men der kan gå et stykke tid, inden landsretten behandler sagen. Og man undgår ikke at blive varetægtsfængslet i den periode.

Stk. 5. Man kan kun blive varetægtsfængslet, hvis dommeren mener, at der er tale om en forbrydelse, der straffes med fængsel.

Hvis sagen handler om en forseelse, der "kun" giver hæfte eller bøde, kan man ikke blive varetægtsfængslet.

Stk. 6. Når man fængsles, bliver man berøvet sin frihed. Men det er ikke den eneste måde at blive berøvet sin frihed på. Hvis man f.eks. i en periode er så syg, at man er til fare for sig selv eller sine omgivelser, kan man blive tvunget til at opholde sig på et psykiatrisk hospital. Man bliver i så fald tvangsindlagt, og det har ikke noget med straf eller straffeloven at gøre.

En sådan frihedsberøvelse kan indbringes for domstolene. Det behøver ikke at være patienten selv, der klager. F.eks. kan et familiemedlem eller en ven, der handler på patientens vegne, rejse sagen.

Stk. 6 omfatter ikke den frihedsberøvelse, som sker efter lovgivningen om udlændinge. Efter udlændingelovens § 36 kan frihedsberøvelse f.eks. ske, hvis man skal afgøre, om en udlænding skal udvises. En sådan frihedsberøvelse kan altid indbringes

for domstolene. Det sikrer udlændingelovens § 37 – ikke grundloven.

Stk. 7. Folketinget skal vælge et tilsyn, der skal holde øje med behandlingen af de mennesker, der er omtalt i stk. 6. Tilsynet består af ni medlemmer og vælges i begyndelsen af hver folketingssamling. Man kan klage over behandlingen til dette tilsyn eller til ombudsmanden.

§ 72

Boligen er ukrænkelig. Husundersøgelse, beslaglæggelse og undersøgelse af breve og andre papirer samt brud på post-, telegraf- og telefonhemmeligheden må, hvor ingen lov hjemler en særegen undtagelse, alene ske efter en retskendelse.

§ 72

Denne paragraf værner om privatlivets fred. Den sætter grænserne for, hvilke indgreb offentlige myndigheder kan tillade sig i folks privatliv. Først og fremmest er folks boliger beskyttet.

Det samme er “private” lokaler og bygninger, hvor ikke alle og enhver har adgang. Beskyttelsen betyder, at politiet ikke bare kan bryde ind i private hjem og undersøge dem. Det kræver, at en dommer først siger ja. Politiet skal have en såkaldt retskendelse. Det gælder også, hvis de f.eks. ønsker at åbne folks breve eller aflytte deres telefoner.

Der er dog visse undtagelser. Der er ikke altid tid til at skaffe en retskendelse. Hvis politiet f.eks. jager en forbryder, der gemmer sig i et hus, har politiet lov til at skaffe sig adgang til huset med magt, hvis der er fare for, at forbryderen ellers undslipper. Bagefter skal en dommer godkende denne handling.

I visse tilfælde kan andre myndigheder end politiet, f.eks. skattemyndighederne, undersøge folks private regnskaber uden først at få tilladelse af en dommer.

§ 73

Stk. 1. Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden

hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning.

Stk. 2. Når et lovforslag vedrørende ekspropriation af ejendom er vedtaget, kan en tredjedel af Folketingets medlemmer inden for en frist af tre søgnedage fra forslagens endelige vedtagelse kræve, at det først indstilles til kongelig stadfæstelse, når nyvalg til Folketinget har fundet sted og forslaget på ny er vedtaget af det derefter sammentrædende Folketing.

Stk. 3. Ethvert spørgsmål om ekspropriationsaktens lovlighed og erstatningens størrelse kan indbringes for domstolene.

Prøvelsen af erstatningens størrelse kan ved lov henlægges til domstole oprettet i dette øjemed.

§ 73

Denne paragraf beskytter folks ejendom. Beskyttelsen omfatter alle ejere, danskere

såvel som udlændinge, selskaber såvel som privatpersoner.

Ordet ejendom skal forstås i meget bred forstand. Grundloven beskytter de rettigheder, som er grundlaget for folks økonomiske eksistens. F.eks. beskytter § 73 et krav på løn og pension, man selv har sparet op.

Man har retten til de ting, man har købt og ejer. Det gælder også, hvis man f.eks. har købt et hus eller et stykke jord. Men det kan ske, at stat eller kommune pludselig har brug for folks ejendom. Hvis der f.eks. skal anlægges en offentlig vej, bliver projektet ikke standset, fordi en grundejer ikke vil sælge sin jord. I sådan en situation kan stat og kommune overtage folks ejendom og give erstatning i stedet. Man kalder det at ekspropriere folks ejendom.

Det kan imidlertid ikke ske uden videre. Projektet skal komme samfundet til gode. Der skal vedtages en lov, som giver tilladelse til ekspropriationen. Og der skal gives fuld erstatning for den ejendom, stat eller kommune overtager.

Stk. 2. Det kan være svært at komme igennem med en lov om ekspropriation. Hvis en tredjedel eller 60 medlemmer af Folketinget er imod en lov om ekspropriation, kan de kræve, at den skal udskydes til efter næste folketingsvalg. Og så skal det nye Folketing stemme om loven.

Denne “indsigelse” fra mindretallet skal komme, inden der er gået 3 hverdage. Tidsfristen regnes fra den dag, loven er blevet vedtaget.

Stk. 3. Bestemmelsen om, at ekspropriation kun kan finde sted mod fuldstændig erstatning, er det vigtigste led i grundlovens beskyttelse af ejendomsretten. Men det er ikke altid let at afgøre, hvad der er “fuldstændig erstatning”. Det er heller ikke altid så let at afgøre, hvornår “almenvellet” kræver en ekspropriation.

Derfor giver stk. 3 mulighed for, at man kan gå til domstolene for at få prøvet sin sag. Domstolene kan både tage stilling til, om ekspropriationen er lovlig, og om erstatningen f.eks. er høj nok.

Hvis Folketinget ønsker det, kan man oprette en særlig domstol til at tage sig af den slags sager. Det er nu ikke sket.

§ 74

Alle indskrænkninger i den fri og lige adgang til erhverv, som ikke er begrundede i det almene vel, skal hæves ved lov.

§ 74

Denne bestemmelse stammer fra 1849, da den første grundlov blev udformet.

Dengang bestemte de forskellige erhverv selv, hvor mange konkurrenter der skulle være. Tømrerlavet bestemte antallet af tømrere, bagerlavet bestemte antallet af bagere, osv. På den måde kunne håndværkerne bl.a. holde fast i et bestemt prisniveau for deres arbejde.

Denne magt var mange mennesker utilfredse med. Derfor indførte man såkaldt næringsfrihed med grundloven.

Der er dog stadig visse begrænsninger i friheden til at udføre et erhverv. Men det er ikke længere de enkelte brancher, der sætter

grænserne. Det er Folketinget og kommunerne.

Visse erhverv bliver dog stadig stærkt reguleret. Det gælder f.eks. taxakørsel og busdrift. Man kan ikke bare sætte sig ind i en bil og kalde sig taxavognmand. Det kræver en særlig tilladelse fra kommunen. Og der gives kun et begrænset antal taxabevillinger.

§ 75

Stk. 1. Til fremme af almenvellet bør det tilstræbes, at enhver arbejdsduelig borger har mulighed for arbejde på vilkår, der betrygger hans tilværelse.

Stk. 2. Den, der ikke selv kan ernære sig eller sine, og hvis forsørgelse ikke påhviler nogen anden, er berettiget til hjælp af det offentlige, dog mod at underkaste sig de forpligtelser, som loven herom påbyder.

§ 75

Stk. 1. Grundloven fastslår, at enhver borger, der kan arbejde, skal have mulighed for det på rimelige vilkår. Hvis det altså kan

lade sig gøre.

Den sidste sætning er vigtig. Den betyder nemlig, at en arbejdsløs ikke kan kræve at få et arbejde med henvisning til grundloven.

Stk. 1 er ikke en bestemmelse, der i sig selv giver individuelle rettigheder. Den har ingen direkte virkning. Man kan sammenligne den med en politisk formålsbestemmelse, der fortæller, hvad Folketinget skal arbejde hen imod. Den virker på samme måde som f.eks. EU-traktatens artikel 2. Den siger, at EU-landene skal arbejde på at få et højt beskæftigelsesniveau.

Stk. 2. Denne del af § 75 har større praktisk betydning end stk. 1. Den siger nemlig, at enhver, der ikke kan forsørge sig selv, skal have hjælp af det offentlige.

Inden det offentlige træder til, skal den enkelte have udnyttet sine egne muligheder. Det kan være gennem at arbejde eller ved at bruge sin egen formue. Men der kan også være tale om, at andre har en forsørgelsespligt. Ægtefæller eller registrerede partnere

har pligt til at forsørge hinanden. Ligesom forældre har pligt til at forsørge deres børn, så længe de er under 18 år.

Det er imidlertid ikke alle, der lever op til deres forpligtelser. Hvis en fraskilt far f.eks. ikke betaler børnepenge til moderen og barnet, træder det offentlige til. Det er bestemt i sociallovgivningen.

Et par, der lever sammen uden papir, har ikke pligt til at forsørge hinanden. Børn har ikke pligt til at forsørge deres forældre. Og forældrene har ikke pligt til at forsørge børn over 18 år.

Den offentlige hjælp er fastsat i sociallovgivningen.

Stk. 2. siger ikke noget præcist om, hvem der har ret til offentlig hjælp. Men skiftende love har bestemt, at det er "enhver, som opholder sig lovligt her i landet". Det står også i de seneste sociallove: lov om social service og lov om aktiv socialpolitik.

Det har givet en del problemer med fortolkningen, især i forhold til unge, studerende og udlændinge.

Studerende er tilmeldt en uddannelse og står derfor ikke til rådighed for arbejdsmarkedet. Derfor har studerende som regel heller ikke krav på hjælp. Til gengæld har unge over 18 år et selvstændigt krav på hjælp. Og det har udlændinge også, da grundloven ikke kræver, at folk skal være danske statsborgere for at få hjælp.

I lov om aktiv socialpolitik er det bestemt, at retten til socialhjælp afhænger af, om man opholder sig lovligt i landet. Men det er spørgsmålet, om det helt stemmer overens med grundloven. En kommune er f.eks. blevet dømt til at betale kontanthjælp til en person, der ikke havde lovlig bopæl i kommunen. Domstolens synspunkt var, at spørgsmålet om bopælens lovlighed ikke havde noget med kontanthjælpen at gøre.

§ 76

Alle børn i den undervisningspligtige alder har ret til fri undervisning i folkeskolen. Forældre eller værger, der selv sørger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i

folkeskolen, er ikke pligtige at lade børnene undervise i folkeskolen.

§ 76

Alle børn har ret til at modtage gratis undervisning i folkeskolen. Faktisk har alle børn også pligt til at modtage undervisning. Folketinget har nemlig indført 9 års undervisningspligt. Det står i folkeskoleloven. Grundloven slår fast, at undervisningen i folkeskolen skal være gratis. Til gengæld er forældrene ikke tvunget til at sende deres børn i folkeskole. Undervisningen kan foregå hjemme eller på en privat skole. Men undervisningen skal kunne stå mål med folkeskolens undervisning.

Mange mennesker vælger folkeskolen fra af f.eks. pædagogiske eller religiøse grunde. Men hvis man vælger en anden type skole, må man selv betale for skolegangen. Grundloven sikrer kun, at folkeskolen er gratis.

I den almindelige lovgivning er der regler om, at det offentlige skal give tilskud til privatskoler m.v.

§ 77

Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres.

§ 77

Alle borgere kan udtrykke det, de vil. Man kan sige, skrive eller på anden måde udtrykke sine tanker offentligt. Men samtidig må man også tage ansvaret for det, man siger eller skriver. Lovgivningen sætter nemlig nogle grænser for, hvad man kan tillade sig at sige eller skrive offentligt. Hvis man f.eks. er meget grov og fornærmer et andet menneske offentligt, kan man risikere at blive stævnet i en såkaldt injuriersag. Og hvis man f.eks. skriver noget, der truer landets sikkerhed, kan man blive tiltalt ved domstolene.

Indimellem ser man artikler og indlæg i aviser eller blade, som optræder uden navn. I de tilfælde er det den ansvarshavende redaktør, som har ansvaret for det, der står.

Derfor skal navnet på den ansvarshavende redaktør altid stå i bladet. Det samme skal bladets tryksted.

Selv om grundloven garanterer ytringsfrihed for alle, kan den i nogle situationer begrænses. Det gælder f.eks., hvis folk er i fængsel. Myndighederne har lov til at indskrænke indsattes ytringsfrihed, hvis det er nødvendigt for sikkerhed og orden.

Forsvaret har også lov til at indskrænke soldaternes ytringsfrihed, hvis det sker af hensyn til orden og disciplin.

I princippet gælder ytringsfriheden naturligvis også offentligt ansatte. Men samtidig er f.eks. sagsbehandleren på et socialkontor underlagt en tavshedspligt. Den betyder bl.a., at sagsbehandleren ikke må udtale sig om en række konkrete ting, han har fået at vide gennem sit arbejde.

Grundloven beskytter mod "censur og andre forebyggende forholdsregler". Det betyder, at politiet først kan skride ind mod et blad eller en bog, når den er udkommet.

Myndighederne kan ikke forlange at gennemse et manuskript på forhånd.

Alligevel kan man godt skride ind mod en udgivelse, før den er trykt, også uden at overtræde grundloven. Der kan nedlægges forbud mod en offentliggørelse, hvis man kan overbevise en dommer om, at den gør stor skade og er ulovlig. Det er op til fogedretten at afgøre, om der skal nedlægges et såkaldt fogedforbud mod udgivelsen.

Det skete f.eks. i 1980'erne, hvor Frimurerordenen kom igennem med forbud mod, at Danmarks Radio viste en tv-udsendelse om ordenen. Udsendelsen ville afsløre nogle af Frimurerordenens hemmelige optagelsesritualer. Sagen blev endeligt afgjort i Højesteret. Og her fik Frimurerordenen medhold. Højesteret mente, at optagelsesritualerne berørte private forhold. Derfor var de beskyttet mod offentliggørelse.

Tv-udsendelsen om Frimurerordenen er aldrig blevet vist.

I en anden sag gik det modsat. Den stammer også fra 1980'erne. Her var der i en periode megen debat om landmændenes brug af medicin til husdyr. Plakatkunstneren Mikael Witte blandede sig i debatten ved at lave en

plakat, der var forsynet med teksten: "Danske svin er sunde, de strutter af penicillin". Plakaten viste en tegning af en glad gris, som var en satirisk efterligning af noget reklamemateriale fra Andelsslagterierne. Slagteriorganisationerne blev sure. De forsøgte at få nedlagt forbud mod plakaten. Men Højesteret slog fast, at plakaten ikke var ulovlig. Retten lagde vægt på, at plakaten var et indlæg i en samfundsdebat og derfor var relevant for offentligheden. Forbudet mod censur blev indført i 1849. Før den tid blev bøger og blade undersøgt af en af kongens embedsmænd, før de blev trykt. Han fjernede det, han ikke brød sig om, og først da kunne bøger og blade blive offentliggjort.

§ 78

Stk. 1. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed.

Stk. 2. Foreninger, der virker ved eller søger at nå deres mål ved vold, anstiftelse af vold

eller lignende strafbar påvirkning af andeledes tænkende, bliver at opløse ved dom.

Stk. 3. Ingen forening kan opløses ved en regeringsforanstaltning. Dog kan en forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges sag imod den til dens opløsning.

Stk. 4. Sager om opløsning af politiske foreninger skal uden særlig tilladelse kunne indbringes for rigets øverste domstol.

Stk. 5. Opløsningens retsvirkninger fastsættes nærmere ved lov.

§ 78

Grundlovens § 78 sikrer, at der er foreningsfrihed. Det er en grundlæggende ret i det danske samfund, hvor foreninger spiller en ret stor rolle. Bestemmelsen er først og fremmest med for at beskytte foreninger imod, at staten blander sig. Den beskytter til gengæld ikke imod, at private blander sig. Og den beskytter heller ikke den enkelte borgers ret til at stå uden for en forening.

Stk. 1. Borgere har ret til at danne foreninger. De behøver ikke at spørge nogen først. Men foreningen skal være lovlig. Det vil sige, at dens formål ikke må være at begå ulovligheder.

Stk. 2. Hvis en forening bruger vold eller andre, tilsvarende ulovlige metoder for at nå sit mål, skal den opløses. Det skal i så fald ske ved en dom. Og det er justitsministeren, der skal rejse sagen.

Den særlige bestemmelse om foreninger, der bruger vold, blev indført i 1953 – 8 år efter den tyske besættelse af Danmark. Under besættelsen oprettede tyskerne nemlig korps og foreninger, der havde det formål at sprede vold og terror i befolkningen. Hipo-korpsen er et eksempel på sådan et korps.

Stk. 3. Statsmagten eller regeringen kan ikke blot opløse en forening. Dog kan regeringen i særlige tilfælde gribe ind og forbyde en forening midlertidigt. Men regeringen skal straks indbringe sagen for domstolene.

Og hvis domstolene kommer frem til et andet resultat end regeringen, bliver opløsningen kendt ugyldig. Domstolene har det sidste ord i den forbindelse.

Stk. 4. Hvis en sag drejer sig om opløsning af en politisk forening, kan sagen gå direkte til Højesteret. Man behøver ikke først at få en tilladelse fra Procesbevillingsnævnet.

Stk. 5. De nærmere regler for virkningerne af, at en forening opløses, skal fremgå af en lov. Folketinget har dog ikke vedtaget sådan en lov. Man bruger de almindelige foreningsregler og straffeloven i stedet.

§ 79

Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. Offentlige forsamlinger har politiet ret til at overvære. Forsamlinger under åben himmel kan forbydes, når der af dem kan befrygtes fare for den offentlige fred.

§ 79

Denne paragraf hænger tæt sammen med § 77 og § 78. Disse tre paragraffer udgør de klassiske frihedsrettigheder: retten til at tale frit, retten til at danne foreninger og endelig retten til at forsamle sig. § 79 sikrer, at alle personer, der opholder sig i landet, har ret til at holde møder eller demonstrere når som helst. De må blot ikke have våben. Politiet har ret til at overvære de offentlige møder.

Hvis mødet foregår i det fri, kan politiet forbyde det, men kun hvis der er “fare for den offentlige fred”. Det kan være, hvis der f.eks. er trusler om omfattende uroligheder mellem demonstranter og andre grupper mennesker. Politiet kan dog forlange at få et møde flyttet til et andet sted, hvis mødet forstyrrer trafikken væsentligt eller er til stor gene for andre.

Man skal ikke bede politiet om tilladelse til at holde møde. Men hvis man f.eks. planlægger at holde en demonstration i det fri, skal man give politiet besked i forvejen. Man skal “anmelde” demonstrationen ved

at fortælle mødetidspunktet, ruten og mødestedet. Og det skal helst ske senest 24 timer før, demonstrationen går i gang. Gør man ikke det, risikerer man at få en bøde. Men demonstrationen bliver ikke ulovlig af den grund. Disse bestemmelser står i politivet-tægten.

§ 80

Ved opløb må den væbnede magt, når den ikke angribes, kun skride ind, efter at mængden tre gange i kongens og lovens navn forgæves er opfordret til at skilles.

§ 80

Et opløb er ikke det samme som en forsamling. Men en forsamling kan udvikle sig til et opløb, hvis den mister ledelse og selvkontrol og udvikler sig til kaos og tumult. Hvis der sker opløb, kan politiet skride ind. Men politiet skal advare tre gange først. Faktisk bestemmer grundloven også, hvad politiet skal sige i den situation. De skal bede mængden om at skilles i “lovens og dronningens navn”.

Først hvis folkemængden nægter at følge opfordringen, har politiet lov til at angribe. Denne “opløsningsformular” er vigtig. Efter urolighederne i forbindelse med EU-afstemningen i 1993 frifandt landsretten nogle deltagere i opløbet. De var tiltalt for ikke at følge politiets ordre. Men de blev frifundet, fordi politiet ikke havde brugt “opløsningsformularen”.

§ 81

Enhver våbenfør mand er forpligtet til med sin person at bidrage til fædrelandets forsvaret efter de nærmere bestemmelser, som loven foreskriver.

§ 81

Hvis en mand kan bære våben, er han forpligtet til at gøre tjeneste som soldat. Denne forpligtelse kaldes for værnepligt.

Grundloven fastslår kun, at der skal være værnepligt. Det er op til Folketinget at bestemme reglerne for denne pligt. Og her har man bl.a. bestemt, at folk kan blive fri for militærtjeneste, hvis det strider mod deres

overbevisning f.eks. at bære våben. I stedet for militærtjeneste er militærnægtere tvunget til at gøre samfundstjeneste i f.eks. en social institution.

De værnepligtige udvælges efter saglige og ensartede kriterier som f.eks. alder, helbred og uddannelse. Og selv om der står “våbenfør mand” i paragraffen, kan Folketinget godt bestemme, at der også skal indføres værnepligt for kvinder. Det er nu ikke sket.

§ 82

Kommunernes ret til under statens tilsyn selvstændigt at styre deres anliggender ordnes ved lov.

§ 82

Det er ikke bare stat og regering, der styrer Danmark. Mange beslutninger træffes tættere på borgerne – dér, hvor de bor.

Danmark er delt op i 275 kommuner og 14 amtskommuner. Kommunerne tager sig af lokale forhold som f.eks. skole, børnepasning, hjælp til gamle og syge og udbetaling af sociale ydelser. Kommunerne sørger også

for el, vand og renovation og forskellige kulturtilbud. Amtskommunerne tager sig af de opgaver, som kommunerne er for små til at klare. Det er f.eks. hospitaler, anlæggelse af større veje og de unges uddannelse efter folkeskolen.

Grundloven sikrer, at kommunerne har selvstyre. Men staten fører tilsyn med kommuner og amtskommuner. Det er reguleret gennem en lov, der hedder lov om kommunernes styrelse.

§ 83

Enhver i lovgivningen til adel, titel og rang knyttet forret er afskaffet.

§ 83

Denne paragraf er vendt mod de fordele, man blev født til i gamle dage.

Dengang var samfundet mere klassesdelt, end det er i dag. Man blev født ind i en bestemt "stand", eller man blev født til en særlig titel eller rang. Og det gav mange fordele – såkaldte privilegier.

Det var en stor fordel at være adelig, det vil

sige at have en titel som f.eks. greve eller baron. Adelen havde privilegier, som ingen almindelige borgere havde. De adelige betalte f.eks. ikke så meget i skat.

Disse privilegier afskaffede den første grundlov i 1849. Men allerede dengang var tiden løbet lidt fra bl.a. adelens særlige rettigheder. Der var ikke mange privilegier tilbage. Grundlovsbestemmelsen afskaffer rettighederne én gang for alle. Men den afskaffer ikke retten til at adle bestemte folk. Det har dog ikke den store betydning i dag.

§ 84

Intet len, stamhus, fideikommisgods eller andet familiefideikommis kan for fremtiden oprettes.

§ 84

I gamle dage kunne man holde store formuer udelst samlede i bestemte familier. Det kunne ske ved, at f.eks. den ældste søn arvede formuen – måske et helt gods – uden at han skulle dele med sine søskende. Det princip gør grundloven op med her.

Tidligere kunne kongen belønne sine folk ved at give dem godser og jord. Man kaldte dem len. Der blev oprettet mange len, fordi det gav visse økonomiske fordele for de familier, som sad på lensgodserne.

De kunne hente store årlige indtægter fra driften af godserne og skulle ikke betale så meget i skat.

De mange len betød også, at store dele af de danske godser var bundet til bestemte grevskaber eller baronier. De kom kun særlige familier til gode.

På samme måde var også stamhuse og fideikommissgodser knyttet til bestemte familier. Ordet fideikommis kommer fra latin og betyder betroet gods eller midler. Gods og ejendom gik udelt i arv til familien og kunne ikke sælges.

Siden 1849 har det været forbudt at oprette nye godser af denne type. Og i 1919 afviklede man alle de len og fideikommiser, som stadig var tilbage. Ejerne fik en vis erstatning af staten – til gengæld måtte de aflevere en del af deres værdier.

§ 85

For forsvarsmagten er de i §§ 71, 78 og 79 givne bestemmelser kun anvendelige med de indskrænkninger, der følger af de militære loves forskrifter.

§ 85

Soldaters borgerrettigheder er indskrænkede. De har ikke helt den samme forenings- og forsamlingsfrihed som andre borgere. F.eks. skal de have en særlig tilladelse, hvis de vil holde møde på kasernen.

Soldater er også underlagt en særlig militær straffe- og retsplejelov. Det betyder bl.a., at en soldat kan tilbageholdes i 72 timer, inden han kommer for en dommer.

Kapitel IX

Kapitel IX består af to paragraffer. De handler specielt om Færøerne, Grønland og Island.

§ 86

Valgretsaldere til de kommunale råd og menighedsrådene er den for valg til Folketinget til enhver tid gældende.

For Færøernes og Grønlands vedkommende fastsættes valgretsaldere til de kommunale råd og menighedsrådene ved lov eller i henhold til lov.

§ 86

Uanset om man stemmer til Folketingsvalg, menighedsråd eller kommunalvalg er valgretsaldere den samme. Det vil sige 18 år. Men Færøerne og Grønland kan godt beslutte en anden valgretsalder for de kommunale valg. Det har de nu ikke gjort. I 1953 havde Færøerne en lavere valgretsalder til kommunalvalg end til folketingsvalg. Men det er blevet lavet om.

§ 87

Islandske statsborgere, der i medfør af loven om ophævelse af dansk-islandsk forbundslov m.m. nyder lige ret med danske statsborgere, bevarer de i grundloven hjemlede rettigheder, der er knyttede til dansk indfødsret.

§ 87

Island blev selvstændigt i 1918. Da vedtog man en dansk-islandsk forbundslov, der bl.a. gav islændinge i Danmark samme rettigheder som danske statsborgere.

Det dansk-islandske forbund ophørte i 1944, da Island ville helt ud af forbundet med Danmark. Men hermed forsvandt også de særlige rettigheder for islændingene, der boede i Danmark.

I stedet indførte man en særlig ordning for islændinge. Den gjaldt islændinge, der havde boet i Danmark på et tidspunkt inden for en periode på 10 år før 1946, eller som boede her i 1946. Og den ordning blev indføjet i grundloven, da den blev revideret i 1953. De særlige rettigheder for islændinge i

Danmark gælder valgret og valgbarhed og muligheden for at blive ansat som tjenestemænd. Her er islændingene ligestillede med danske statsborgere.

Ifølge Indenrigsministeriet var der kun 37 islændinge med disse rettigheder tilbage ved folkeafstemningen i maj 1998.

Kapitel X

Kapitel X indeholder én paragraf, der bestemmer, hvordan man ændrer grundloven.

§ 88

Vedtager Folketinget et forslag til en ny grundlovsbestemmelse, og regeringen vil fremme sagen, udskrives nyvalg til Folketinget. Vedtages forslaget i uændret skikkelse af det efter valget følgende Folketing, bliver det inden et halvt år efter den endelige vedtagelse at forelægge folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse ved direkte afstemning. De nærmere regler for denne afstemning fastsættes ved lov. Har et flertal af de i afstemningen deltagende og mindst 40 pct. af samtlige stemmeberettigede afgivet deres stemme for Folketingets beslutning, og stadfæstes denne af kongen, er den grundlov.

§ 88

Her står reglerne for, hvordan man ændrer grundloven.

Grundloven er den lov, som det er sværest at ændre. Der er en omfattende procedure,

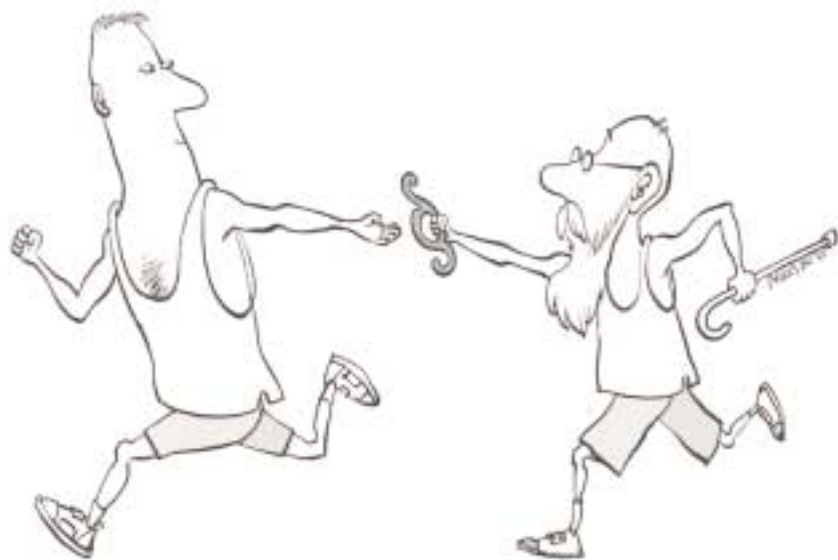
som skal overholdes.

Først skal Folketinget vedtage grundlovsændringen. Dernæst kan regeringen udskrive valg, hvis den vil "fremme sagen". Efter valget skal Folketinget igen vedtage grundlovsændringen. Og ændringsforslaget skal formuleres præcis ligesom før. Endelig skal grundlovsændringen sendes ud til folkeafstemning. Og her gælder nogle ganske særlige regler, som betyder, at det kan være svært i praksis at komme igennem med en ændring. Det er nemlig ikke nok, at der er et flertal for grundlovsændringen. Flertallet skal være så stort, at det dækker mindst 40 procent af alle de borgere, som er berettigede til at stemme. Det betyder faktisk, at alle tæller med, også selv om de ikke stemmer eller stemmer blankt. Hvis mange bliver hjemme på sofaen i stedet for at stemme, kan det blive svært at få vedtaget en grundlovsændring.

Folkeafstemningen skal finde sted senest et halvt år efter, at grundlovsforslaget er blevet vedtaget af Folketinget.

Hvis et flertal og mindst 40 procent af vælgerne stemmer for grundlovsændringen, gælder den, når dronningen har skrevet under.

Før 1953 krævede grundloven, at et flertal og mindst 45 procent af alle vælgere skulle stemme for en grundlovsændring. Det betød, at 1953-grundloven kun med nød og næppe blev vedtaget. Ved folkeafstemningen den 28. maj 1953 blev forslaget vedtaget med 1.183.292 ja-stemmer. Det svarede til 45,76 procent af de stemmeberettigede vælgere. Kun 319.135 stemte nej.

Kapitel XI

Kapitel XI indeholder én paragraf. Den fortæller, hvornår grundloven træder i kraft.

af et Folketing med 179 medlemmer, og Landstinget blev afskaffet.

§ 89

Denne grundlov træder i kraft straks. Dog vedbliver den i henhold til Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1915 med ændringer af 10. september 1920 senest valgte Rigsdag at bestå, indtil nyvalg har fundet sted i overensstemmelse med reglerne i kapitel IV. Indtil nyvalg har fundet sted, forbliver de i Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1915 med ændringer af 10. september 1920 for Rigsdagen fastsatte bestemmelser i kraft.

§ 89

Grundloven trådte i kraft den 5. juni 1953, samme dag som den blev offentliggjort i Lovtidende.

Men den gamle Rigsdag med 76 medlemmer af et Landsting og 151 medlemmer af et Folketing fortsatte 4 måneder endnu.

Den 22. september 1953 blev der så holdt valg til Folketinget i overensstemmelse med den nye grundlov. Her blev Rigsdagen afløst

Grundloven på let dansk

Udgivet i forbindelse med Grundlovsdebatten 2001

Tekst: Folketinget

Forord: Ebbe Kløvedal Reich

Tekstforklaringer: Susannah Pedersen

Juridisk konsulent: Jens Peter Christensen

Illustrationer: Niels Bo Bojesen

Grafisk tilrettelæggelse: Triptykon

Tryk: J.H. Schultz Grafisk A/S

Udgiver: Folketinget i samarbejde med tidsskriftet Samspil
med støtte fra År 2000 Fonden

Distribution: Folketingets Kommunikations- og IT-afdeling,
Christiansborg, 1240 København K.

www.grundlovsdebatten.dk

ISBN: 87-89756-54-1

